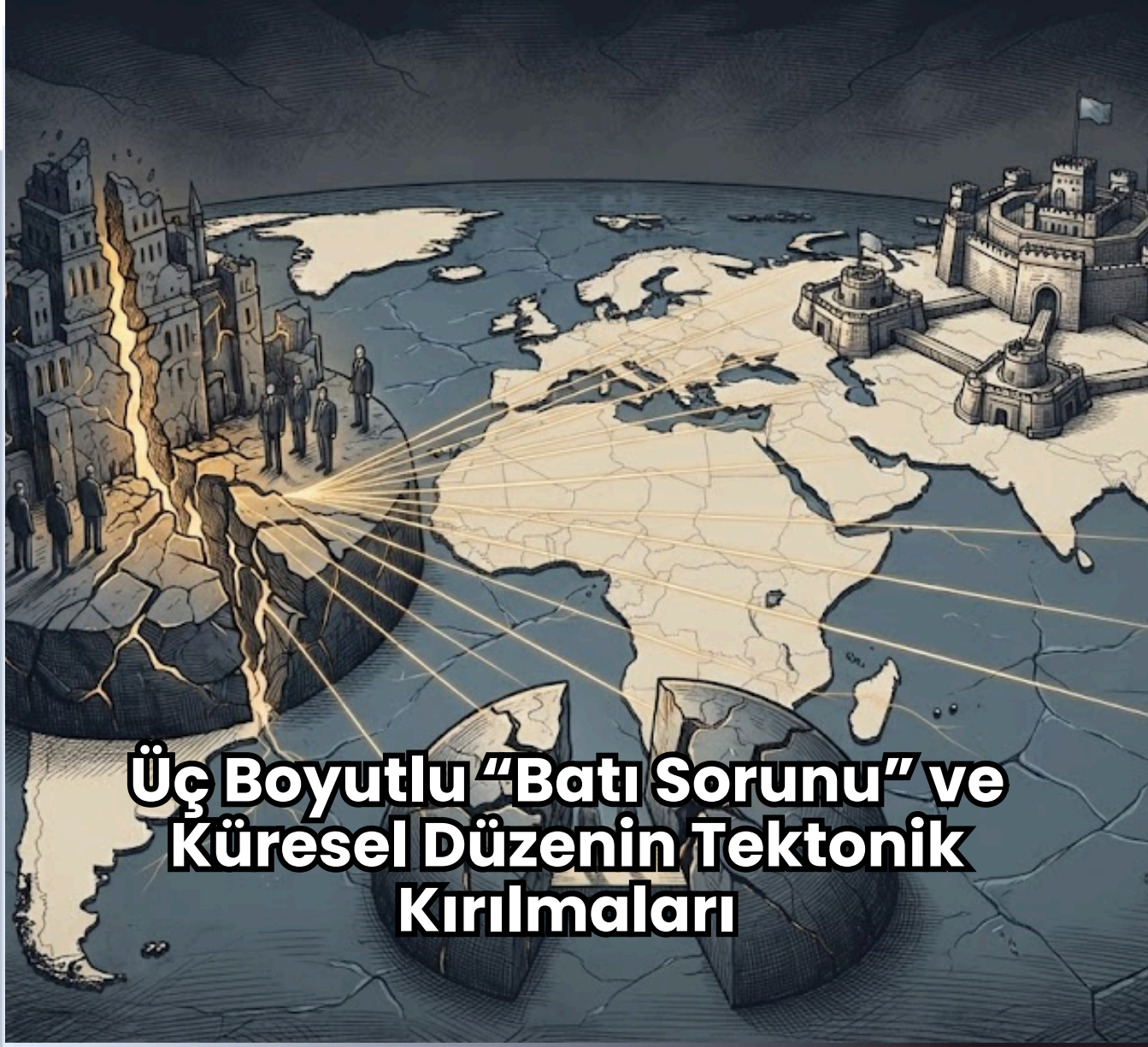

ANKASAM bülten

Eylül 2026
SAYI: 2026/9

Üç Boyutlu “Batı Sorunu” ve Küresel Düzenin Tektonik Kırılmaları

03

“Mini-Orta Güçler”
Olarak Azerbaycan,
Kazakistan ve
Özbekistan

20

Meloni’nin İstikrarı ve
Vannacci’nin Yükselişi,
Avrupa Aşırı Sağı İçin Ne
Söylüyor?

İÇİNDEKİLER

ANKASAM ANALİZ

- 03** “Mini-Orta Güçler” Olarak Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan
Nodirjon MURODOV
- 05** Avrupa Birliği’nin Yeni Güvenlik Yaklaşımı: Kurumsal Dönüşüm, Uygulanabilirlik ve Gelecek
Prof. Dr. Murat ERCAN
- 08** İran Savaşı’nda ABD-İsrail Müttefiklik İlişkileri
Başak ERTUNÇ
- 10** Gri Bölge Rekabetinde Kurumsal Güvenin Jeopolitiği
Kürşat İSMAYİL
- 12** Hindistan-Özbekistan Kapsamlı Stratejik Ortaklığı
Banu YAKUBOVA
- 14** ABD-Çin Yapay Zekâ Rekabetinde Bilgi Damıtma Krizi
Zeynep Çağla ERİN
- 17** Üç Boyutlu “Batı Sorunu” ve Küresel Düzenin Tektonik Kırılmaları
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol
- 20** Meloni’nin İstikrarı ve Vannacci’nin Yükselişi, Avrupa Aşırı Sağ İçin Ne Söylüyor?
Gamze BAL

BASINDA ANKASAM

22 Medya

DERGİLER

23 Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi

Bölgesel Araştırmalar Dergisi

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 9, 06880,
Çankaya – Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 474 00 46 | Faks: +90 312 474 00 45 E-posta:
info@ankasam.org

Tasarım-Dizgi: Aslı ÇELİK

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi’ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM’ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM’ın resmi görüşünü yansıtmaz.

ANKASAM ANALİZ

“Mini-Orta Güçler” Olarak Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan

Nodirjon Murodov

Orta Asya ve Güney Kafkasya’nın jeopolitik önemi, geleneksel olarak büyük güçlerin bölgedeki etkisi üzerinden yorumlanmıştır. Rusya’nın tarihsel nüfuzu, Çin’in ekonomik genişlemesi ve Batı ile Amerika Birleşik Devletleri’nin bölgeye yönelik artan ilgisi; Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan’ın büyük güç rekabetinin nesneleri olduğu yönündeki yaklaşımı güçlendirmiştir. Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan’ın Rusya, Çin veya diğer büyük güçlerle kıyaslandığında aynı düzeyde ekonomik ya da askeri kapasiteye sahip olmadığı doğrudur. Ancak yapay zekâ alanındaki rekabetin ve kritik kaynaklara yönelik mücadelenin giderek yoğunlaştığı günümüzde, büyük güçler söz konusu üç ülkenin sahip olduğu çeşitli unsurlara ihtiyaç duymaktadır. Enerji kaynakları, stratejik coğrafya, ulaştırma güzergâhları ve genişleyen pazarlar, bu ülkelere geleneksel ulusal güç göstergelerinin ötesinde bir stratejik kaldıraç sağlamaktadır. Bu nedenle Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan geleneksel anlamda orta güçlere dönüşmekten ziyade stratejik açıdan önemli ancak sınırlı varlıklarını büyük devletlerin kolaylıkla ikame edemeyeceği etki araçlarına dönüştürerek “mini-orta güçler”[1] olarak gelişmektedir.

Bağımsızlıklarının ardından Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan, stratejik açıdan önemli bir coğrafyaya sahip olmalarına rağmen bu konumu etkin biçimde değerlendirme kapasitesi bakımından sınırlı durumdaydı. Ekonomileri ve altyapıları Sovyet sistemi içerisinde şekillenmişti. Demiryolları bölgeyi ağırlıklı olarak kuzeye bağlarken, boru hatları enerji üretimini Sovyet ağlarına entegre etmekteydi. Sanayi tedarik zincirleri de büyük ölçüde Sovyet pazarına göre yapılandırılmıştı. Dolayısıyla bu ülkeler, değerli toprakları üzerinde egemenliğe sahip olsalar da altyapılarının önemli bir bölümü Rusya’ya bağlılığını sürdürmekteydi.

Bu düzeni dönüştürmek amacıyla üç ülke farklı stratejiler izlemiştir. Azerbaycan, enerji kaynaklarını kullanarak Rusya’yı bypass eden güzergâhlar geliştirmiştir. Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı, 2006 yılından bu yana Hazar petrolünü Gürcistan ve Türkiye üzerinden Akdeniz’e taşımaktadır. Güney Gaz Koridoru ise daha sonraki dönemde Azerbaycan gazını Avrupa pazarlarına bağlamıştır. Böylece Azerbaycan, diğer devletlerin alternatif güzergâhlara yönelik bağımlılıklarını azaltabilecekleri önemli bir geçiş ülkesi hâline gelmiştir.

Kazakistan’ın Rusya ile Çin arasındaki coğrafi konumu, Moskova’dan ve Pekin’den tamamen stratejik bir kopuşu gerçekçi olmaktan çıkarmıştır. Astana, Çin, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri ile ekonomik ilişkilerini geliştirirken çok yönlü bir dış politika izlemiştir. Özbekistan ise bağımsızlığının ilk dönemlerinde farklı bir yol takip etmiştir. Taşkent, egemenliğe ve dış taahhütlerin sınırlandırılmasına öncelik vermiştir. Bu yaklaşım siyasi özerkliğin korunmasını sağlarken, bölgesel ekonomik entegrasyonu da sınırlandırmıştır. 2016 sonrasında Mirziyoyev yönetimi, komşu ülkelerle ilişkileri geliştirmeye, ticareti artırmaya ve ekonomiyi dışa açmaya başlamıştır.

Daha geniş çerçevede yaşanan dönüşüm, coğrafyayı dış etkilerden koruma anlayışından, coğrafyayı ekonomik bir varlık olarak kullanma anlayışına doğru kademeli bir geçiş şeklinde değerlendirilebilir. Günümüzde Azerbaycan, Hazar Denizi, Güney Kafkasya, Türkiye ve Avrupa arasında önemli bir geçiş noktası konumundadır. Kazakistan ise sahip olduğu önemli enerji ve maden kaynaklarını, Çin ile Hazar Denizi arasındaki başlıca kara bağlantısıyla birleştirmektedir. Özbekistan, Orta Asya'nın en büyük nüfusuna ve bölgenin en büyük pazarlarından birine sahip olmakla birlikte, bölgesel kara ulaşım ağının merkezinde yer almaktadır. Bu ülkelerin hiçbiri geleneksel bir orta gücün veya büyük gücün kapsamlı kapasitesine sahip değildir. Bununla birlikte, günümüzdeki stratejik önemleri genel ölçeklerinden ziyade kaynakların, coğrafyanın ve bağlantısallığının belirli alanlarda yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır.

Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan üçgeni, Avrasya jeopolitiğinde önemli bir dönüşümü ortaya koymaktadır: Coğrafi önem, giderek stratejik özerkliğe ve aktörlüğe dönüştürülmektedir. Geleneksel ulusal güç ölçütleri genellikle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH), askerî kapasite, nüfus ve diplomatik erişim gibi unsurlara odaklanmaktadır. Ancak bu göstergeler, görece küçük bir devletin kendisinden çok daha büyük aktörler açısından neden stratejik açıdan değerli hâle gelebildiğini tam olarak açıklayamamaktadır. Son dönemde ortaya çıkan “mini-orta güçler” kavramı, üç ülkenin önemli aktörler olarak yükselişini ve genel güç kapasitesi ile işlevsel stratejik kaldıraç arasındaki farkı açıklamak açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır. Mini-orta güçler, geleneksel orta güçler kadar kapsamlı biçimde uluslararası gündemi şekillendiremeyen; ancak enerji, ulaştırma, coğrafya, bölgesel güvenlik, arabuluculuk veya önemli aktörlere erişim gibi belirli alanlarda kayda değer bir kaldıraç kapasitesine sahip devletlerdir.^[ii]

Bir mini-orta gücün, daha büyük devletlere kendi tercihlerini kabul ettirebilmek için kapsamlı bir güç kapasitesine sahip olması gerekmemektedir. Bunun yerine söz konusu büyük devletlerin işbirliğini sürdürmek konusunda çıkar sahibi olmasını sağlayacak ölçüde stratejik öneme sahip olması yeterlidir. Mini-orta güçlerin etkisi bu nedenle büyük ölçüde belirli meselelerle sınırlı, koşullu ve ilişkisel niteliktedir. Mini-orta güçlerin en ayırt edici unsurlarından biri “ihtiyaç” faktörüdür. Bir mini-orta gücün stratejik etkisi, diğer aktörlerin onun sağlayabileceği ve başka kaynaklardan kolaylıkla temin edemeyeceği bir unsura ihtiyaç duymasıyla artmaktadır. Azerbaycan'ın petrol ve doğal gaz kaynaklarının önemi, alıcıların alternatif enerji kaynakları aradığı dönemlerde daha da artmaktadır. Orta Koridor da Rusya üzerinden gerçekleşen ticarete yaşanan aksamalardan faydalanmıştır. Bununla birlikte güzergâh üzerindeki hükümetler, Batı ile Rusya arasındaki ticari ilişkilerin yeniden güçlenmesi hâlinde yük taşımacılığının bir bölümünün yeniden kuzey güzergâhına kayabileceğinin farkındadır. Bu ülkeler, bir sonraki uluslararası düzenin koşullarını tek başlarına belirleyemeyecektir. Ancak uluslararası düzeni şekillendirmeye çalışan aktörler çoğu zaman bu ülkelerin güzergâhlarına, kaynaklarına veya diplomatik erişim imkânlarına ihtiyaç duyacaktır. Büyük güçlerin söz konusu ülkelerin iş birliği olmaksızın hedeflerine ulaşması daha zor hâle gelecektir.^[iii]

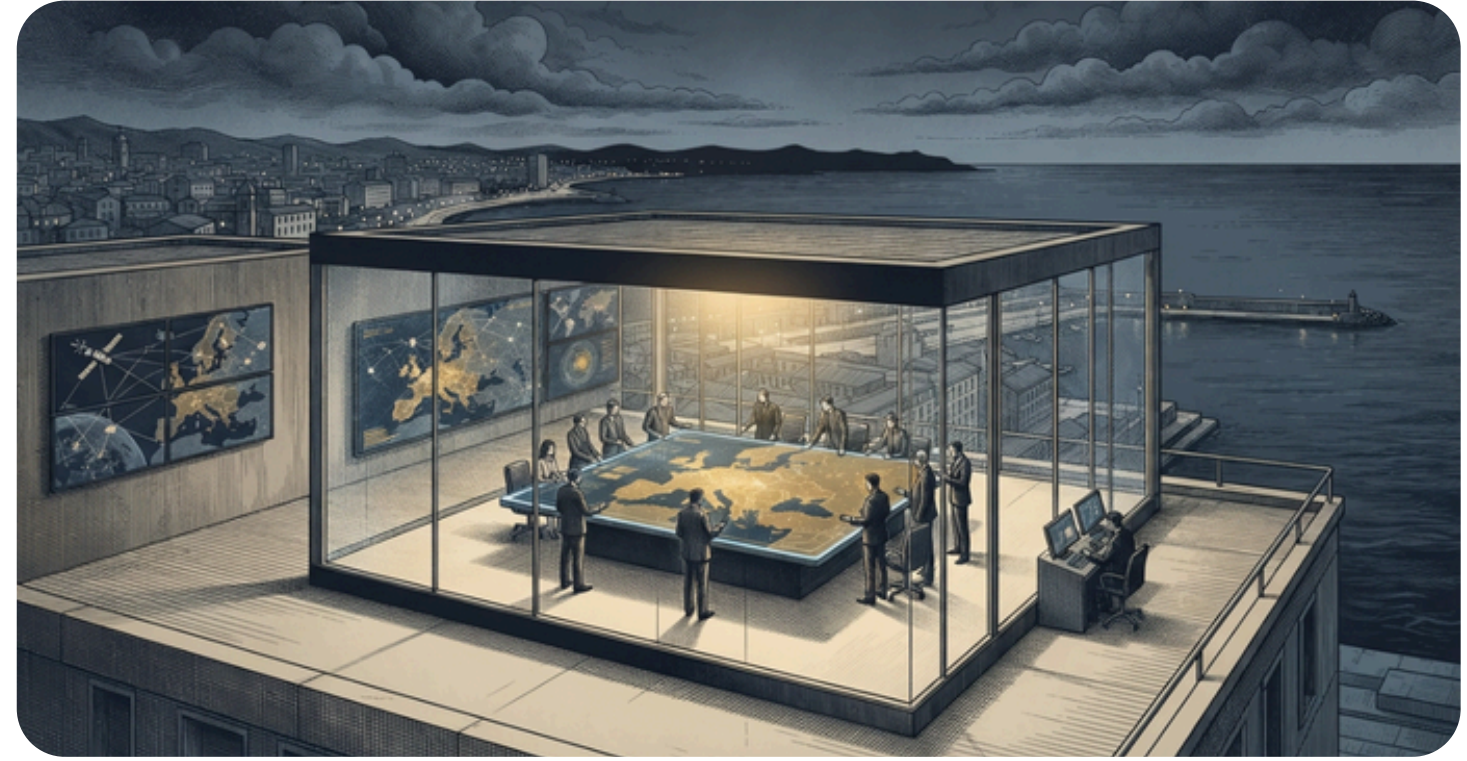
Bu üç “mini-orta gücün” gerçek önemi, sahip oldukları farklı ve birbirini tamamlayan kaldıraç unsurlarının etkileşiminde yatmaktadır. Azerbaycan, enerji altyapısı ve Hazar Denizi ile Avrupa pazarları arasındaki konumu sayesinde bir geçiş noktası gücü niteliğindedir. Kazakistan, doğal kaynakları ve kıtasal coğrafyası sayesinde kaynak gücünü transit gücüyle birleştirmektedir. Özbekistan ise ekonomik ölçeği, demografik kapasitesi ve Orta Asya'nın merkezindeki konumu aracılığıyla pazar ve demografik güç sunmaktadır. Bu bağlamda, her bir ülkenin stratejik varlıklarını daha değerli hâle getirebilecek unsur güçlü işbirliğidir. Zira işleyen bir demiryolu, liman, pazar, enerji altyapısı ve lojistik merkezler ağı, tek tek güzergâhların bypass edilmesini daha zor hâle getirecektir. Bu nedenle söz konusu devletlerin temel hedeflerinden biri, sahip oldukları ulusal varlıkların birbirine bağlanmasını sağlamaktır. Bu başarılırsa bölgenin stratejik değeri de değişecektir. Büyük güçler yalnızca Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan üzerinde rekabet etmekle kalmayacak; aynı zamanda bu ülkelerin kontrol ettiği ağlara erişebilmek için onlarla iş birliği yapmak ve müzakere etmek zorunda kalacaktır.

Sonuç olarak Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan, toplam kapasitesi sınırlı devletlerin büyük güçlerin değer verdiği varlıklara odaklanarak daha yüksek düzeyde stratejik etki elde edebileceğini göstermektedir. Azerbaycan'ın enerji kaynakları ve geçiş noktası konumu, Kazakistan'ın doğal kaynakları ve kıtasal coğrafyası ile Özbekistan'ın pazar büyüklüğü ve demografik ağırlığı, her ülkeye kendine özgü bir stratejik kaldıraç sağlamaktadır. Bu ülkelerin uzun vadeli etkisi, söz konusu avantajları ne ölçüde birbirine bağlayabildiklerine ve sürdürülebilir hâle getirebildiklerine bağlı olacaktır. İşbirliği, ülkelerin bireysel konumlarının değerini artırabilirken, işlevsel önemi bölgesel bir hiyerarşiye dönüştürmeye yönelik girişimler çeşitlendirme eğilimlerini güçlendirebilir ve mevcut karşılıklı bağımlılığı zayıflatabilir. Üç ülkenin önemi, büyük güçlerle aynı kapasiteye ulaşmalarından değil, söz konusu güçlerin Avrasya'daki çıkarlarını takip ederken hareket etmek zorunda oldukları koşulları şekillendirebilme kapasitesinden kaynaklanmaktadır.

[i]. “Don’t dismiss the mini-middle powers”, Financial Times, <https://www.ft.com/content/c2ee0910-ee7d-4a36-bf5e-697c7ade93a2>, (Erişim Tarihi: 23.09.2026).

[ii]. Aynı yer.

[iii]. Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Avrupa Birliği’nin Yeni Güvenlik Yaklaşımı: Kurumsal Dönüşüm, Uygulanabilirlik ve Gelecek

Prof. Dr. Murat Ercan

Avrupa Birliği’nin güvenlik yaklaşımı, son yıllarda Avrupa’nın karşı karşıya kaldığı tehditlerin çeşitlenmesiyle birlikte geleneksel savunma anlayışının ötesine geçen bir dönüşüm yaşamaktadır. Rusya-Ukrayna savaşı, hibrit saldırılar, siber tehditler, sabotaj girişimleri ve insansız hava araçlarının güvenlik alanındaki kullanımının artması, Birliğin krizlere karşı ortak hareket kapasitesini yeniden değerlendirmesini gerekli kılmıştır. Bu dönüşümün güncel yansımalarından biri, Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen’in 16 Eylül 2026 tarihinde Avrupa Parlamentosu’nda gerçekleştirdiği “Birliğin Durumu” konuşmasında ortaya koyduğu güvenlik önerileridir. Von der Leyen, Avrupa için yeni bir güvenlik stratejisinin hazırlanmasının yanı sıra, silahlı saldırı eşiğinin altında kalan ancak ulusal güvenliği tehdit eden olaylara karşı ortak bir acil güvenlik protokolünün oluşturulmasını ve Avrupa Güvenlik Konseyi’nin kurulmasını önermiştir. Ayrıca hava ve füze savunması, stratejik ulaştırma, uzay ve siber kapasite gibi savunmanın temel destek unsurlarına yönelik ortak Avrupa yatırımlarının güçlendirilmesini gündeme getirmiştir.^[i] Bu öneriler, AB’nin güvenlik anlayışının yalnızca askerî kapasiteyi artırmaya değil, hibrit tehditlere karşı kurumsal koordinasyonu, stratejik kapasite geliştirmeyi ve üye devletler arasındaki ortak tepki mekanizmalarını güçlendirmeye yöneldiğini göstermektedir.

Söz konusu dönüşümün temelinde, Avrupa’nın karşı karşıya bulunduğu tehditlerin niteliğinde meydana gelen değişim bulunmaktadır. Geleneksel güvenlik anlayışında tehditler büyük ölçüde devletler arasındaki açık askerî saldırılar ve konvansiyonel çatışmalar üzerinden değerlendirilirken, günümüzde siber saldırılar, sabotaj girişimleri, kritik altyapıların hedef alınması, dezenformasyon ve dış müdahale faaliyetleri ile insansız hava araçlarının oluşturduğu güvenlik riskleri, açık bir askerî çatışma veya savaş ilanı gerçekleşmeden de devletlerin güvenliğini etkileyebilmektedir. Avrupa Komisyonu da güncel güvenlik yaklaşımını bu değişen tehdit ortamı çerçevesinde ele almakta ve Avrupa’nın giderek yoğunlaşan hibrit tehditlerle karşı karşıya bulunduğu dikkat çekmektedir. Özellikle bazı tehditlerin silahlı çatışma eşiğinin altında ortaya çıkabilmesi, güvenlik politikalarının yalnızca gerçekleşmiş saldırılara karşı tepki üretme kapasitesi üzerinden değil, tehditlerin tespiti, değerlendirilmesi ve koordineli biçimde yönetilmesi kapasitesi üzerinden de şekillendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede von der Leyen’in yaklaşımı, Avrupa güvenlik politikasında kriz ortaya çıktıktan sonra tepki vermeye dayalı anlayışın ötesine geçilerek, tehditlerin daha erken aşamada belirlenmesini, ortak biçimde değerlendirilmesini ve üye devletler arasında eşgüdümlü bir siyasi müdahale geliştirilmesini öngören proaktif bir güvenlik anlayışının güçlendirilmesine işaret etmektedir.

Bu çerçevede önerilen Acil Güvenlik Protokolü, Avrupa güvenlik mimarisindeki önemli kurumsal yeniliklerden biri olarak öne çıkmaktadır. Mekanizmanın temel amacı, doğrudan silahlı saldırı düzeyine ulaşmayan ancak bir üye devletin ulusal güvenliğini ciddi biçimde etkileyen tehditler karşısında diğer üye devletlerin hızlı biçimde bir araya gelmesini ve ortak bir Avrupa tepkisinin oluşturulmasını sağlamaktır. Bu yönüyle öneri, NATO’nun 4. maddesiyle karşılaştırılabilecek bir istişare ve koordinasyon mekanizması öngörmektedir. Aynı zamanda hibrit tehditlere karşı Avrupa Birliği düzeyinde daha sistematik ve eşgüdümlü bir siyasi tepki geliştirilmesini amaçlamaktadır. Buradaki temel değişim, güvenlik anlayışının yalnızca gerçekleşmiş bir silahlı saldırıya tepki vermekle sınırlı kalmayarak, siber saldırılar, sabotaj girişimleri ve benzeri hibrit tehditler karşısında da ortak hareket edilmesini öngörmesidir. Böyle bir mekanizma, Avrupa devletlerinin farklı tehdit algılarını ortak bir güvenlik değerlendirmesi çerçevesinde buluşturmaya ve tehditlere yönelik siyasi koordinasyonu güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte, mekanizmanın pratik etkinliği, hangi olayların protokolü harekete geçireceğinin hangi ölçütlere göre belirleneceğine ve üye devletlerin ortak bir tehdit değerlendirmesi üzerinde uzlaşabilme kapasitesine bağlı olacaktır.

Avrupa Güvenlik Konseyi önerisi ise bu güvenlik dönüşümünün daha geniş jeopolitik boyutunu ortaya koymaktadır. Von der Leyen’in yaklaşımında Avrupa’nın güvenliği yalnızca Avrupa Birliği üyesi devletlerin güvenliğiyle sınırlı bir çerçevede ele alınmamakta, aynı zamanda Kanada, Norveç, Ukrayna ve Birleşik Krallık gibi Avrupa-Atlantik güvenlik mimarisinde önemli konuma sahip ülkelerin de katılım sağlayabileceği daha geniş bir siyasi güvenlik formatı öngörülmektedir. Bu yaklaşım, Avrupa güvenliğinin kurumsal sınırları ile jeopolitik ve stratejik kapsamı arasındaki farklılığın giderek daha belirgin hâle geldiğini göstermektedir. Özellikle Ukrayna’nın bu yapının potansiyel katılımcılarından biri olarak öne çıkması, Rusya-Ukrayna savaşının Avrupa güvenlik düzeninin yeniden şekillenmesi üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Birleşik Krallık, Kanada ve Norveç gibi NATO üyesi ülkelerin de söz konusu yapıya dahil edilmesi, AB’nin güvenlik alanındaki işbirliğini Birlik sınırlarının ötesine taşıma arayışını yansıtmaktadır. Bununla birlikte, böyle bir oluşumun NATO, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AĞİT) ve diğer mevcut güvenlik mekanizmalarıyla nasıl bir işbölümü içerisinde faaliyet göstereceği önemli bir kurumsal mesele olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Avrupa Güvenlik Konseyi’nin oluşturulması, yalnızca yeni bir kurumsal yapı kurulması meselesi olmayıp, Avrupa’daki mevcut güvenlik mekanizmaları arasındaki görev dağılımı, koordinasyon ve yetki ilişkilerinin yeniden ele alınmasını gündeme getirebilecek daha kapsamlı bir sürece işaret etmektedir.

Yeni güvenlik yaklaşımının bir diğer önemli boyutu, Avrupa’nın savunma kapasitesinin yalnızca silah sistemleri ve askerî personel üzerinden ele alınmamasıdır. Rusya-Ukrayna Savaşı, modern askerî kapasitenin etkinliği ve sürdürülebilirliği açısından hava ve füze savunması, stratejik ulaştırma, havadan havaya yakıt ikmali, uzay ve siber kapasite gibi destek unsurlarının önemini daha görünür hâle getirmiştir. Avrupa Komisyonu tarafından stratejik kolaylaştırıcılar olarak tanımlanan bu unsurlar, askerî kuvvetlerin etkin biçimde kullanılmasını sağlayan kritik destek kapasitesini oluşturmaktadır. Bu nedenle Avrupa’nın savunma kapasitesinin güçlendirilmesi, yalnızca savunma harcamalarının artırılması veya daha fazla silah sisteminin geliştirilmesiyle sınırlı değildir. Bunun yanında askerî kapasitenin etkinliğini mümkün kılan teknolojik, lojistik ve stratejik destek altyapılarının ortak biçimde geliştirilmesini de gerektirmektedir. Bu doğrultuda Avrupa Komisyonu tarafından önerilen Avrupa Stratejik Kolaylaştırıcılar Aracı’nın NATO ile tam uyumlu biçimde tasarlanması, Avrupa’nın savunma kapasitesini güçlendirme çabasının mevcut NATO savunma yapısıyla koordinasyon içerisinde yürütülmesinin öngörüldüğünü göstermektedir. Böylece Avrupa’nın savunma kapasitesinin geliştirilmesi, yalnızca ulusal askerî yeteneklerin artırılmasına değil, ortak ölçekte kritik destek kapasitesinin oluşturulmasına dayanan daha bütüncül bir anlayışa yönelmektedir.

Bu gelişme, Avrupa’nın stratejik özerklik tartışmasını da yeni bir boyuta taşımaktadır. Stratejik özerklik, Avrupa’nın dış ve güvenlik politikalarında tamamen bağımsız bir aktöre dönüşmesinden ziyade, kritik güvenlik ve savunma alanlarında dış kaynaklara ve kapasitelere olan bağımlılığını azaltabilecek yetenekleri geliştirmesi şeklinde ele alınmaktadır. Özellikle ABD’nin Avrupa güvenliğindeki rolüne ilişkin tartışmaların yoğunlaştığı bir dönemde Avrupa’nın savunma sanayisi, istihbarat kapasitesi, uzay altyapısı, siber güvenlik ve stratejik ulaştırma gibi alanlarda kendi kapasitesini geliştirmeye yönelmesi, güvenlik alanındaki bağımsız hareket kabiliyetini artırma arayışını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Avrupa’nın stratejik özerklik arayışının NATO’dan ayrışma veya NATO’ya alternatif bir güvenlik yapısı oluşturma şeklinde yorumlanması, mevcut politika çerçevesiyle tam olarak örtüşmemektedir. Nitekim Avrupa Komisyonu, yeni stratejik kapasitelere yönelik girişimlerin NATO ile uyumlu biçimde geliştirilmesini öngörmektedir. Bu çerçevede ortaya çıkan yaklaşım, NATO’nun yerine geçecek alternatif bir güvenlik sistemi oluşturmaktan ziyade, Avrupa’nın kendi savunma kapasitesini güçlendirmesi, mevcut ittifak yapısı içerisinde daha fazla sorumluluk üstlenebilmesi ve gerektiğinde kendi kaynaklarına daha yüksek ölçüde dayanabilmesi yönündeki kapasite geliştirme çabasını yansıtmaktadır.

Yeni güvenlik yaklaşımının dikkat çekici özelliklerinden biri, güvenlik kavramının giderek daha fazla teknolojik bir boyut kazanmasıdır. Siber güvenlik, uzay sistemleri, uydu teknolojileri, istihbarat altyapıları ve insansız sistemler, geleneksel askerî kapasiteyi destekleyen unsurlar olmanın ötesine geçerek stratejik kapasitenin temel bileşenleri hâline gelmektedir.

Bu dönüşüm, güvenlik politikalarında veri toplama, veriyi işleme ve elde edilen bilgiler üzerinden geleceğe yönelik öngörüler geliştirme kapasitesinin önemini artırmaktadır. Bir devletin veya uluslararası örgütün güvenlik kapasitesi artık yalnızca sahip olduğu fiziksel askerî varlıklarla değil, aynı zamanda farklı kaynaklardan elde edilen verileri gerçek zamanlı olarak analiz edebilme, tehditleri sınıflandırabilme ve karar alma süreçlerini hızlandırabilme yeteneğiyle de ilişkilidir. Bu çerçevede Avrupa’nın yeni güvenlik yaklaşımı, teknolojik ve dijital kapasitenin güvenlik politikalarının oluşturulması ve uygulanmasındaki ağırlığının giderek arttığını ortaya koymaktadır. Böylece güvenlik, yalnızca askerî kaynakların niceliği üzerinden değil, aynı zamanda veri, teknoloji ve bilgi işleme kapasitesi üzerinden şekillenen çok boyutlu bir alan hâline gelmektedir.

Bu durum, özellikle yapay zekâ ve algoritmik karar destek sistemlerinin güvenlik politikalarındaki rolünün giderek artması açısından önem taşımaktadır. Hibrit tehditlerin karmaşık ve çok boyutlu yapısı, farklı kaynaklardan elde edilen verilerin eş zamanlı olarak değerlendirilmesini gerekli kılabilmektedir. Siber saldırıların izlenmesi, insansız hava araçlarının hareketlerinin analiz edilmesi, kritik altyapılara yönelik olağandışı faaliyetlerin tespit edilmesi ve dezenformasyon ağlarının belirlenmesi gibi süreçler, yüksek miktardaki verinin kısa süre içerisinde işlenmesini ve anlamlandırılmasını gerektirmektedir. Bu noktada yapay zekâ destekli analiz sistemleri, karar vericilerin maruz kaldığı bilgi yükünün azaltılmasına ve tehditlere ilişkin erken uyarı mekanizmalarının geliştirilmesine katkı sağlayabilecek teknolojik araçlar olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, algoritmik sistemlerin güvenlik alanında kullanılmaya başlanması, veri kalitesi, algoritmik önyargı, şeffaflık, hesap verebilirlik ve yanlış pozitif sonuçlar gibi çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla teknolojik kapasitenin geliştirilmesi tek başına güvenlik düzeyinin artırılmasını garanti etmemekte, yapay zekâ ve algoritmik sistemlerin hangi kurumsal, hukuki ve etik çerçevede kullanılacağı da güvenlik politikasının temel unsurlarından biri hâline gelmektedir.

Bu çerçevede von der Leyen’in önerdiği yeni güvenlik mimarisi, Avrupa Birliği’nin güvenlik anlayışında yalnızca kapasite artışına dayanmayan daha kapsamlı bir dönüşüme işaret etmektedir. Söz konusu dönüşüm, yalnızca savunma harcamalarının artırılması veya yeni askerî projelerin geliştirilmesiyle sınırlı değildir. Aynı zamanda Avrupa’nın tehditleri tanımlama ve değerlendirme biçimi, karar alma mekanizmaları, üye devletler arasındaki güvenlik koordinasyonu, NATO ile ilişkileri ve kritik teknolojilerdeki kapasitesi yeniden ele alınmaktadır. Güvenlik alanının giderek dijitalleşmesiyle birlikte veri işleme kapasitesi, yapay zekâ, siber altyapı, uzay sistemleri ve stratejik iletişim araçları Avrupa’nın gelecekteki güvenlik mimarisinin temel unsurları arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda 2026 yılında gündeme getirilen güvenlik planı, Avrupa Birliği’nin ekonomik ve normatif araçlarının yanı sıra teknolojik ve güvenlik kapasitesini de güçlendirmeye yönelik daha bütüncül bir yaklaşımı ortaya koymaktadır.

Von der Leyen’in açıkladığı yeni güvenlik yaklaşımı, Avrupa Birliği’nin değişen uluslararası güvenlik ortamına kurumsal bir yanıt geliştirme çabasını ortaya koymaktadır. Önerilen Acil Güvenlik Protokolü, tehditler karşısında daha hızlı siyasi koordinasyon sağlamayı amaçlamaktadır. Avrupa Güvenlik Konseyi, Birlik sınırlarını aşan daha geniş bir güvenlik işbirliği çerçevesi öngörmektedir. Stratejik Kolaylaştırıcılar Aracı ise Avrupa’nın savunma kapasitesini destekleyen teknolojik ve lojistik altyapının güçlendirilmesini hedeflemektedir.

Bu önerilerin hayata geçirilmesi ise çeşitli siyasi, mali ve kurumsal koşullara bağlıdır. Öncelikle üye devletlerin tehditlerin niteliği ve ortak güvenlik öncelikleri konusunda uzlaşması gerekmektedir. Özellikle Acil Güvenlik Protokolü’nün hangi durumlarda devreye sokulacağı konusunda açık ölçütlerin belirlenmesi, mekanizmanın etkinliği açısından önem taşımaktadır. Avrupa Güvenlik Konseyi açısından ise NATO ve diğer mevcut güvenlik yapılarıyla görev ve sorumluluk alanlarının netleştirilmesi gerekecektir. Stratejik Kolaylaştırıcılar Aracı bakımından da sürdürülebilir finansman, ortak tedarik ve üye devletlerin gerekli kapasite yatırımlarını gerçekleştirmesi belirleyici olacaktır. Komisyonun önceki hazırlık çalışmalarında da Avrupa’nın güvenlik ve hazırlık kapasitesinin güçlendirilmesinin ortak ve ulusal sorumlulukların birlikte yürütülmesini gerektirdiği vurgulanmaktadır.

Bu nedenle söz konusu planın uygulanabilirliği, yalnızca Komisyon tarafından ortaya konulan siyasi iradeye değil, üye devletlerin ortak karar alma ve kaynak oluşturma kapasitesine de bağlıdır. Güvenlik alanındaki ulusal önceliklerin farklılaşması, finansman gereksinimleri ve mevcut kurumlar arasındaki yetki paylaşımı uygulama sürecinin başlıca güçlüklerini oluşturabilir. Buna karşılık, girişimlerin NATO ile uyumlu biçimde tasarlanması ve mevcut Avrupa güvenlik mekanizmalarıyla koordinasyon içinde yürütülmesi, kurumsal uygulanabilirliği destekleyebilecek unsurlar arasında yer almaktadır. Komisyonun Stratejik Kolaylaştırıcılar Aracı için özellikle NATO ile tam uyum vurgusu yapması bu açıdan önemlidir.

Avrupa’nın yeni güvenlik arayışı bu bakımdan tamamlanmış bir güvenlik mimarisinden çok, aşamalı biçimde oluşturulması planlanan bir kurumsal dönüşüm sürecidir. Bu dönüşümde güvenlik anlayışı yalnızca askerî kapasiteyle sınırlı kalmamakta, veri işleme, yapay zekâ, siber altyapı, uzay sistemleri ve erken uyarı mekanizmalarını da kapsamaktadır. Dolayısıyla yeni yaklaşım, Avrupa güvenliğinde teknolojik kapasitenin ve veri temelli karar alma süreçlerinin ağırlığının arttığını göstermektedir. Planın kalıcı bir güvenlik kapasitesine dönüşüp dönüşmeyeceği ise siyasi uzlaşının, finansal kaynakların ve kurumlar arası koordinasyonun sürdürülebilmesine bağlı olacaktır.

[1] European Commission,” 2026 State of the Union Address by President von der Leyen”, 16 September 2026, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_26_1868, (Erişim Tarihi: 21.09.2026).

ANKASAM ANALİZ

İran Savaşı’nda ABD-İsrail Müttefiklik İlişkileri

Başak ERTUNÇ

ABD ve İran’ın Hürmüz Boğazı’nın yeniden açılması ve İran limanlarına yönelik deniz ablukasının kaldırılması konusunda yeni bir anlaşma arayışına yönelmesi ve bu süreçte İsrail’de yükselen kaygılar, ABD-İsrail müttefiklik ilişkilerinde daha derin bir dönüşüme işaret edebilir. Nitekim Trump’a yakın isimler, İran’la olası bir uzlaşi süreci nedeniyle endişe duyan İsraili çevreleri yatıştırmaya çalışırken; İsrail kamuoyunda ABD desteğinin geleceğine ilişkin soru işaretleri de giderek daha görünür hale gelmektedir.^[i]

Bu durum ABD’nin Orta Doğu’daki rol tanımında yaşanan dönüşüm ile İsrail’in uzun yıllardır üzerine inşa ettiği güvenlik kimliği arasındaki yapısal gerilimi ortaya çıkarmaktadır. Devletlerin dış politikaları, kendilerine biçtikleri roller ve diğer aktörlerin bu rolleri nasıl tanıdığı üzerinden okunduğunda bugün yaşanan tartışmanın merkezinde İran değil, ABD’nin kendisini ve müttefiklerini nasıl tanımladığı ve müttefiklerinin de bu tanınmayı nasıl algıladığı soruları bulunmaktadır.

Soğuk Savaş sonrasında İsrail, kendisini Washington’ın Orta Doğu’daki en yakın stratejik ortağı, bölgesel güvenlik mimarisinin temel unsuru ve İran’a karşı dengeleyici aktörü olarak konumlandırmıştır. Bu rol yalnızca İsrail’in kendi tanımlamasından ibaret değildir; uzun yıllar boyunca ABD tarafından da büyük ölçüde kabul edilmiş ve desteklenmiştir. Ancak sistemde bu denli birbirine bağlı olan roller tek taraflı olarak sürdürülemez. Bir devletin kendine atfettiği rolün devamı, diğer aktörlerin de bu rolü tanımaya devam etmesine bağlıdır.^[ii] Tam da bu nedenle Trump yönetiminin İran’la bir uzlaşi zemini araması, İsrail açısından diplomatik bir tercih değişikliği olmakla birlikte rol çatışması üreten bir mekanizma olarak da değerlendirilmektedir. Nitekim İsrail kendisini ABD’nin vazgeçilmez stratejik ortağı olarak görürken; Washington giderek daha fazla maliyet-fayda hesapları üzerinden hareket eden ve bölgesel angajmanlarını yeniden değerlendiren bir aktör görüntüsü vermektedir. Bu durum İsrail’in uzun yıllardır benimsediği “ABD’nin koşulsuz desteğine sahip bölgesel güvenlik aktörü” rolü ile Trump yönetiminin benimsediği “daha transaksyonel dış politika anlayışı” arasında bir uyumsuzluk yaratmaktadır. Başka bir ifadeyle İsrail’in yaşadığı güvenlik kaygısı, İran’ın güçlenmesinden çok ABD’nin rol tanımının değişmesinden kaynaklanmaktadır.

Bu duruma ontolojik güvenlik yaklaşımıyla bakıldığında ise devletlerin yalnızca fiziksel tehditlerden korunmaya çalışmadığını, aynı zamanda kimliklerinin ve uluslararası sistem içindeki yerlerinin sürekliliğini de korumaya çalıştıklarını söylemek gerekir. Devletlerin güvenlik algıları çoğu zaman sahip oldukları askeri kapasiteden öte, kendilerini nasıl tanımladıkları ve çevrelerindeki aktörlerle kurdukları ilişkilerin ne kadar öngörülebilir olduğundan etkilenmektedir.^[iii] Bu çerçevede İsrail’in bugün yaşadığı kaygı, İran’ın askeri kapasitesinden çok ABD-İsrail ilişkisinin artık geçmişte olduğu kadar öngörülebilir olmamasından kaynaklanmaktadır.

Başka bir ifadeyle Tel Aviv yönetimi, İran’la bir anlaşmanın sonuçlarından çok, ABD’nin artık kendisini eskisi gibi görmeme ihtimaliyle yüzleşmektedir.

Trump’ın yaklaşımı ise geleneksel Amerikan dış politika reflekslerinden farklı bir mantık üzerinden şekillenmektedir. Trump için dış politika büyük ölçüde ideolojik bağlılıklar veya tarihsel ittifak sadakatleri üzerinden değil, maliyet ve fayda dengesi üzerinden okunmaktadır. Bu nedenle İran’la yürütülen temaslar yalnızca nükleer programı sınırlandırmaya yönelik bir girişim olarak değerlendirilmemelidir. Washington açısından mesele aynı zamanda Orta Doğu’daki askeri yükün azaltılması, bölgesel gerilimlerin kontrol altına alınması ve Amerikan kaynaklarının daha öncelikli görülen alanlara yönlendirilmesidir.^[iv]

Bu durum özellikle ABD’nin küresel stratejik önceliklerindeki dönüşümle birlikte daha anlamlı hale gelmektedir. Son yıllarda Washington’ın dış politika belgelerinde ve stratejik değerlendirmelerinde Çin’in sistemik rakip olarak tanımlanması, Amerikan karar alıcılarını Orta Doğu’daki uzun süreli ve maliyetli angajmanları yeniden düşünmeye yöneltmiştir. Bu bağlamda İran’la belirli düzeyde bir uzlaşının sağlanması, yalnızca bölgesel istikrar arayışı değil; aynı zamanda ABD’nin dikkatini ve kaynaklarını Hint-Pasifik’e kaydırma stratejisinin de bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Ancak İran dosyasını yalnızca büyük güç rekabeti üzerinden okumak eksik kalacaktır. Çünkü Washington’ın Tahran’la uzlaşma arayışının arkasında bağlantısallık güvenliği olarak tanımlanabilecek daha geniş bir ekonomik boyut da bulunmaktadır. Son yıllarda Hürmüz Boğazı ve Babül Mendeb hattında yaşanan krizler, küresel enerji ve ticaret akışlarının ne kadar kırılgan olduğunu göstermiştir. Özellikle Kızıldeniz’deki saldırılar ve deniz taşımacılığı üzerindeki baskılar, küresel tedarik zincirlerinde ciddi maliyetler yaratmıştır.^[v] Bu nedenle ABD açısından İran, çevrelenmesi gereken bir tehdit değil; küresel ekonomik akışların sürdürülebilirliği açısından yönetilmesi gereken bir aktör haline gelmiştir.

Bu durum İsrail’in güvenlik öncelikleri ile ABD’nin küresel öncelikleri arasındaki farklılaşmayı daha görünür hale getirmektedir. Tel Aviv açısından İran’ın bölgesel etkisinin sınırlandırılması temel hedef olmaya devam ederken; Washington açısından enerji güvenliği, deniz ticaret yollarının açıklığı, küresel enflasyon baskılarının azaltılması ve Çin’e karşı stratejik kaynakların korunması daha öncelikli hale gelebilmektedir. Dolayısıyla iki ülke arasındaki ayrışma yalnızca yöntem farklılığı olarak nitelendirilmemelidir. Bu durum daha çok tehdit algılarının ve stratejik önceliklerin farklılaşmasıdır.

Aslında bu gelişme yalnızca İsrail’e özgü değildir. Çok kutupluluğun giderek daha görünür hale geldiği mevcut uluslararası sistemde, büyük güçlerin müttefiklerine yönelik yaklaşımı da dönüşmektedir. Eskiden güvenlik garantileri daha kalıcı ve öngörülebilir ilişkilere dayanırken bugün ittifak ilişkileri giderek daha fazla pazarlık konusu haline gelmektedir. Ukrayna, Tayvan ve Körfez ülkeleri örneklerinde de görüldüğü üzere ABD desteği artık bir güvenlik mekanizması olmaktan ziyade belirli stratejik hesaplarla yeniden değerlendirilen bir araç niteliği taşımaktadır. İsrail örneği, bu örneklerle birlikte değerlendirildiğinde, ABD’nin müttefiklerine yönelik yaklaşımının, yapısal bir dönüşüm yaşayarak küresel stratejik önceliklerle uyumlu olduğu ölçüde sürdürüldüğü söylenebilir.

Sonuç olarak Trump’ın İran’la uzlaşi arayışı, İsrail’in güvenlik krizinden çok daha fazlasını ifade etmektedir. Bu gelişme, ABD’nin Orta Doğu’daki geleneksel rol tanımının dönüşmekte olduğunu ve buna bağlı olarak müttefik devletlerin de kendi kimliklerini yeniden değerlendirmek zorunda kaldığını göstermektedir. İsrail’in yaşadığı kaygı, İran’ın güçlenmesinden çok, Washington’ın kendisini artık aynı şekilde tanımlamıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle bugün yaşanan tartışma yalnızca İran dosyasına ilişkin diplomatik bir anlaşmazlık değil; değişen uluslararası sistemde müttefiklik, güvenlik garantisi ve stratejik ortaklık kavramlarının yeniden tanımlandığı daha geniş bir dönüşümün parçasıdır.

[i] Alexander Cornwell ve Benjamin Raab, “Trump allies defend him to Israelis anxious over Iran deal”, Reuters, <https://www.reuters.com/business/media-telecom/trump-allies-defend-him-israelis-anxious-over-iran-deal-2026-06-22/>, (Erişim Tarihi: 22.06.2026).

[ii] Sebastian Harnisch, “Conceptualizing in the Minefield: Role Theory and Foreign Policy Learning”, Foreign Policy Analysis, 8(1), 47–69, 2012, <http://www.jstor.org/stable/24909853>, ss.52.

[iii] Jennifer Mitzen, “Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma”, European Journal of International Relations, 12(3): 341–370, 2006, DOI: 10.1177/1354066106067346, ss.346.

[iv] “Trump veers toward exit in Iran war but risks loom”, Reuters, <https://www.reuters.com/world/us/trump-veers-toward-exit-iran-war-risks-loom-2026-06-15/>, (Erişim Tarihi: 22.06.2026).

[v] “Hormuz reopening to release wave of oil supply, depress prices”, Reuters, <https://www.reuters.com/business/energy/hormuz-reopening-release-wave-oil-supply-depress-prices-2026-06-18/>, (Erişim Tarihi: 22.06.2026).

ANKASAM ANALİZ

Gri Bölge Rekabetinde Kurumsal Güvenin Jeopolitiği

Kürşat İSMAYIL

Devletler arasındaki rekabetin niteliğinde son yıllarda yaşanan dönüşüm, savaş ve barış arasındaki geleneksel ayrımın giderek daha fazla sorgulanmasına neden olmaktadır. Siber saldırılar, dezenformasyon faaliyetleri, ekonomik baskı, sabotaj, kritik altyapıya yönelik müdahaleler ve devlet dışı aktörlerin kullanılması, doğrudan askeri çatışmaya başvurulmaksızın rakip devletlerin hareket alanını sınırlandırmanın araçları haline gelmiştir. Bu durum, uluslararası güvenlik literatüründe çoğunlukla “gri bölge” veya “hibrit tehditler” çerçevesinde ele alınmaktadır.

Bununla birlikte söz konusu dönüşüm yalnızca devletlerin kullandığı araçların çeşitlenmesiyle açıklanamaz. Asıl değişim, bir devletin iç siyasi ve toplumsal kırılmalıklarının uluslararası rekabetin doğrudan unsurlarından birine dönüşmesidir. Devletlerin askeri kapasitesi, ekonomik büyüklüğü veya coğrafi konumu önemini korumakla birlikte kurumlara duyulan güven, bilgi ortamının dayanıklılığı ve kamuoyunun siyasal sisteme yönelik meşruiyet algısı da dış politika kapasitesini etkileyen unsurlar haline gelmektedir.

Bu açıdan gri bölge rekabetinin temel özelliklerinden biri, rakibin topraklarını işgal etmek yerine karar alma süreçlerinin maliyetini artırmasıdır. Açık bir askeri saldırı durumunda failin, saldırının niteliğinin ve karşılık verilecek hedefin büyük ölçüde belirlenebilir olması mümkündür. Siber saldırılar, sabotaj veya bilgi operasyonlarında ise atıf problemi çok daha karmaşıktır. Bir enerji tesisinde meydana gelen arızanın teknik bir sorun mu yoksa sabotaj mı olduğu, bir siber saldırının doğrudan bir devlet tarafından mı yoksa vekil bir grup üzerinden mi gerçekleştirildiği ya da sosyal medyada hızla yayılan bir anlatının organik mi yoksa koordineli bir kampanyanın sonucu mu olduğu her zaman kısa sürede tespit edilememektedir.

Bu belirsizlik saldırgan açısından önemli bir stratejik avantaj meydana getirmektedir. Çünkü hedef devlet bir yandan kendi güvenliğini sağlamak zorundayken diğer yandan aşırı tepki vererek gerilimi tırmandırma riskini dikkate almak durumundadır. Böylece gri bölge faaliyetleri, tekil olayların ortaya çıkardığı fiziksel zarardan daha büyük bir siyasi etki yaratabilmektedir.

Avrupa güvenlik ortamında son yıllarda bu eğilim daha görünür hale gelmiştir. NATO, Rusya’nın sabotaj, siber faaliyetler, elektronik müdahale, dezenformasyon ve siyasi nüfuz girişimleri dahil olmak üzere farklı hibrit araçlardan yararlandığını belirtmektedir. İttifakın dayanıklılığa ilişkin belgelerinde enerji sistemleri, ulaşım ağları, telekomünikasyon altyapısı ve dijital sistemlerin korunmasının doğrudan kolektif güvenliğin bir parçası olarak ele alınması da güvenlik anlayışındaki değişimin göstergesidir.

Burada dikkat çekici olan husus, savunmanın yalnızca askeri kapasitenin güçlendirilmesi üzerinden düşünülmemesidir. Devletlerin kriz dönemlerinde temel hizmetleri sürdürebilmesi, kamu kurumlarının işlevselliğini koruması ve toplumun güvenilir bilgiye erişiminin devam etmesi de ulusal dayanıklılığın parçaları olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla güvenlik, devlet sınırlarının korunmasından daha geniş bir anlam kazanmaktadır.

Afrika ise benzer araçların farklı siyasi ve tarihsel koşullar içerisinde işlediği bir başka önemli rekabet alanıdır. Kitadaki dış nüfuz mücadelelerini yalnızca büyük güç rekabetinin bir uzantısı olarak görmek yeterli değildir. Sömürgecilik mirası, ekonomik bağımlılıklar, devlet kapasitesindeki farklılıklar, güvenlik sorunları ve siyasal temsil krizleri, dış aktörlerin faaliyet gösterdiği yerel ortamı doğrudan şekillendirmektedir.

Bu nedenle dış müdahalenin başarısı çoğu zaman yeni toplumsal sorunlar meydana getirmekten ziyade halihazırda mevcut olan kırılmalıkları kullanabilme kapasitesine bağlıdır. Africa Center for Strategic Studies tarafından yayımlanan çalışmalar, Afrika genelinde dezenformasyon kampanyalarının son yıllarda önemli ölçüde arttığını ortaya koymaktadır. Rusya bağlantılı ağların bu alandaki görünürlüğü özellikle dikkat çekmekle birlikte yerel siyasi aktörlerin de seçimler ve iç siyasi mücadelelerde dezenformasyon yöntemlerinden yararlandığı görülmektedir.

Dolayısıyla Afrika’daki bilgi ortamındaki sorunları yalnızca dış müdahaleye indirgemek analitik açıdan eksik olacaktır. Zira dış aktörlerin etkili olabilmesini mümkün kılan unsurların başında kurumsal güvenin düşük olması gelmektedir. Afrobarometer’ın kıta genelindeki araştırmaları, birçok ülkede parlamento, siyasi liderlik, polis ve yargı kurumlarına duyulan güvenin sınırlı kaldığını göstermektedir. Ekonomik eşitsizlik, yolsuzluk algısı ve devlet kapasitesine ilişkin sorunlar da söz konusu güven kaybını derinleştirebilmektedir.

Bu noktada kurumsal güven, yalnızca iç politikaya ilişkin sosyolojik bir değişken olmaktan çıkmaktadır. Kamuoyunun kendi devletine, medya kuruluşlarına veya seçim süreçlerine yönelik güveninin zayıflaması, dış aktörlere bilgi alanında önemli fırsatlar sunabilmektedir. Dolayısıyla iç siyasi meşruiyet ile dış politika kapasitesi arasında giderek daha görünür bir ilişki ortaya çıkmaktadır.

Rusya ve Çin’in Afrika’daki faaliyetleri ise bu açıdan aynı kategoride değerlendirilmemelidir. Rusya bağlantılı faaliyetlerde dezenformasyon, güvenlik ilişkileri ve siyasi nüfuz ağları daha görünürken Çin’in yaklaşımı daha uzun vadeli ve kurumsal araçlar üzerinden şekillenmektedir. Çinli medya kuruluşlarının Afrika’daki varlığı, içerik paylaşım anlaşmaları, gazeteci eğitim programları ve kamu diplomasisi faaliyetleri, Pekin’in kıtanın bilgi alanındaki görünürlüğü artırılmaktadır.

Ancak nüfuz kapasitesi ile etkinin ortaya çıkması aynı şey değildir. Yerel medya kültürleri, siyasi rekabet düzeyi ve kamuoyunun dış aktörlere ilişkin algıları, dışarıdan üretilen anlatıların ne ölçüde kabul göreceğini belirlemektedir. Bu nedenle Afrika toplumlarını dış aktörlerin kolaylıkla yönlendirebildiği pasif alanlar olarak değerlendirmek hem yerel siyasi dinamikleri hem de toplumların kendi tercihlerini görmezden gelme riskini taşımaktadır.

Mevcut dönemi önceki bilgi operasyonlarından ayıran önemli değişkenlerden biri ise yapay zeka teknolojilerinin yaygınlaşmasıdır. Yapay zeka propaganda veya dezenformasyonu ortaya çıkaran bir gelişme değildir. Bununla birlikte içerik üretiminin maliyetini önemli ölçüde düşürmekte, farklı dillerde ve farklı toplumsal gruplara yönelik yüksek hacimli içeriklerin kısa sürede hazırlanmasına olanak sağlamaktadır.

Avrupa Dış Eylem Servisi’nin yabancı bilgi manipülasyonu ve müdahalesine ilişkin çalışmalarında yapay zeka destekli içerik üretiminin giderek daha görünür hale geldiği belirtilmektedir. Sentetik görüntüler, yapay ses üretimi ve otomatik metin sistemleri, bilgi operasyonlarının ölçeğini genişletmekte ve bunların tespit edilmesini daha karmaşık hale getirmektedir.

Buradaki temel problem yalnızca yanlış bilginin yaygınlaşması değildir. Çok sayıda çelişkili anlatının aynı anda dolaşıma sokulması, hangi bilgi kaynağının güvenilir olduğuna ilişkin toplumsal kanaati de zayıflatılabilmektedir. Bu nedenle bilgi operasyonlarının başarısı her zaman toplumun belirli bir anlatıya ikna edilmesiyle ölçülmemelidir. İnsanların herhangi bir bilgi kaynağına güvenemez hale gelmesi de stratejik açıdan önemli bir sonuç oluşturabilir.

Bu gelişme, gri bölge rekabetinde kurumsal güvenin neden giderek daha merkezi bir konuma geldiğini göstermektedir. Bir toplumun kendi devlet kurumlarına veya temel bilgi kaynaklarına yönelik güveninin sürekli aşınması, hükümetlerin yalnızca iç siyasi meşruiyetini değil, dış politika kararlarını uygulama kapasitesini de etkileyebilir. Güvenlik anlaşmalarından ekonomik politikalara, uluslararası yaptırımlardan askeri işbirliklerine kadar pek çok dış politika tercihi içeride toplumsal kabul gerektirmektedir.

Ancak dezenformasyon ve dış müdahale tehdidinin varlığı, hükümetlerin bütün eleştirileri yabancı etki operasyonlarının sonucu olarak değerlendirmesini meşrulaştırmamalıdır. Böyle bir yaklaşım kısa vadede siyasi kontrolü artırsa bile uzun vadede korunmak istenen kurumsal güvene zarar verebilir. OECD’nin bilgi bütünlüğü üzerine çalışmaları da şeffaf kamu iletişimi, bağımsız medya, çoğulcu bilgi ortamı ve hesap verebilir kurumların dezenformasyona karşı toplumsal dayanıklılığın temel unsurları olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla gri bölge rekabetine karşı geliştirilecek stratejinin iki boyutlu olması gerekmektedir. İlk boyut, kritik altyapının korunması, siber savunmanın güçlendirilmesi, sabotaj ağlarının ortaya çıkarılması ve dış bilgi operasyonlarının tespit edilmesidir. İkinci boyut ise devletlerin kendi toplumlarıyla olan güven ilişkilerini güçlendirmesidir.

Netice itibarıyla 21. yüzyılın güvenlik ortamında güç kavramının kapsamı genişlemektedir. Askeri kapasite, ekonomik kaynaklar ve stratejik coğrafya devletler açısından önemini korumaktadır. Ancak toplumsal dayanıklılık ve kurumsal güven de dış baskılara karşı direnme kapasitesinin temel unsurları arasına girmektedir.

Bu nedenle gri bölge rekabetinin geleceğinde belirleyici mesele yalnızca hangi devletin daha gelişmiş siber araçlara veya daha kapsamlı bilgi operasyonlarına sahip olduğu değildir. Asıl soru, hangi devletlerin dış baskı altında kendi kurumlarının meşruiyetini, bilgi ortamının güvenilirliğini ve toplumla devlet arasındaki güven ilişkisini koruyabileceğidir. Kurumsal güven bu anlamda yalnızca demokratik sistemlerin normatif bir değeri değil, devletlerin stratejik hareket alanını doğrudan etkileyen jeopolitik bir kapasiteye dönüşmektedir.

ANKASAM ANALİZ

Hindistan-Özbekistan Kapsamlı Stratejik Ortaklığı

Banu YAKUBOVA

29-30 Ağustos 2026 tarihlerinde Hindistan Başbakanı Narendra Modi, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev ile bir araya gelerek iki ülke arasındaki ilişkileri Kapsamlı Stratejik Ortaklık seviyesine yükseltmişlerdir. Görüşmeler kapsamında taraflar, 2030 yılına kadar yıllık ikili ticaret hacmini beş milyar dolara çıkarma hedefi belirlerken; savunma ve kritik mineraller dahil olmak üzere çeşitli alanlarda işbirliğini derinleştirme konusunda mutabakata varmışlardır. Ayrıca ikili işbirliğinin üst düzeyde koordinasyonu ve varılan anlaşmaların uygulanmasının takibi amacıyla Dışişleri Bakanları düzeyinde yeni bir mekanizma oluşturulması kararlaştırılmıştır.[i]. Söz konusu mekanizma, tarafların siyasi iradelerini kurumsal bir zemine taşıma, planlanan proje ve işbirliklerini hayata geçirme ve daha kalıcı ve sürdürülebilir bir ortaklık geliştirme yönündeki kararlılığını yansıtmaktadır.

Hindistan-Özbekistan ilişkilerinin kurumsallaşma ve derinleşme süreci 2011 yılına kadar uzanmaktadır. Nitekim aynı yıl Özbekistan Cumhurbaşkanı İslam Kerimov'un Yeni Delhi'ye gerçekleştirdiği devlet ziyareti sırasında iki ülke arasındaki ilişkiler Stratejik Ortaklık düzeyine yükseltilmiştir. Ziyaret kapsamında ayrıca yakıt ve enerji, bilgi teknolojileri, tekstil, ilaç, bankacılık ve ticaret dahil olmak üzere çeşitli alanlarda ekonomik ve yatırım işbirliğinin genişletilmesini öngören çeşitli belgeler imzalanmıştır.[ii]

Bu dönemde Hindistan'ın Orta Asya'yla ilişkileri, Özbekistan'la kurulan ikili çerçevenin ötesine geçerek bölgesel düzeyde daha kapsamlı ve kurumsal bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Nitekim 12 Haziran 2012 tarihinde Hindistan'ın Orta Asya ülkeleriyle hem ikili hem de bölgesel düzeyde siyasi, ekonomik ve halklar arası ilişkileri proaktif bir şekilde geliştirme vizyonuna dayanan "Orta Asya ile Bağlanma Politikası" hayata geçirilmiştir.[iii]. Bu sürecin kurumsallaşması açısından önemli bir diğer adım, 2019 yılında Semerkant'ta ilk Hindistan-Orta Asya Diyaloğu'nun gerçekleştirilmesi olmuştur. 2022 yılındaki ilk Hindistan-Orta Asya Zirvesi ise taraflar arasındaki temasları liderler düzeyine taşımış ve kapsamlı ve kalıcı bir ortaklık geliştirme yönündeki iradeyi ortaya koymuştur.[iv]

Tüm bu gelişmeler, Hindistan'ın Orta Asya'ya yönelik yaklaşımının ikili ve bölgesel düzeyde eş zamanlı olarak ilerleyen iki yönlü bir stratejiye dayandığını göstermektedir. Bu çerçevede Yeni Delhi, bir yandan bölge ülkeleriyle ikili ilişkilerini ve ortaklıklarını geliştirirken diğer yandan Orta Asya'nın bütününe kapsayan bölgesel mekanizmalar aracılığıyla işbirliğini derinleştirmektedir. Bu yaklaşımın istikrarlı ve kademeli niteliği, Hindistan-Özbekistan ilişkilerinin Kapsamlı Stratejik Ortaklık düzeyine yükseltilmesini daha geniş ve uzun vadeli bir yakınlaşma sürecinin parçası olarak değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır.

Bu süreçte öne çıkan bir diğer unsur ise diyalogun sürekliliğidir. Üst düzey ziyaretler, düzenli diyalog mekanizmaları ve zirveler, Hindistan'ın Orta Asya'yla ilişkilerinde iletişim ve işbirliğini sürdürülebilir kılmaya verdiği önemi ortaya koymaktadır.

Bu noktada Hindistan'ın Orta Asya'yla ilişkilerini derinleştirme arayışının arkasındaki temel faktörlerin ele alınması önem kazanmaktadır.

Öncelikle Orta Asya, Avrasya'ya açılan bir köprü olmasının yanı sıra sahip olduğu zengin petrol, doğalgaz, uranyum ve hidroelektrik kaynaklarıyla önemli bir jeoekonomik merkez konumundadır.

Bu kaynaklar, Yeni Delhi'nin enerji tedarikini çeşitlendirmesine katkı sağlayabilir. Bölge aynı zamanda Afganistan kaynaklı güvenlik tehditleri, Orta Asya'ya doğrudan kara erişiminin bulunmaması ve alternatif bağlantı güzergâhlarına duyulan ihtiyaç nedeniyle stratejik öneme sahiptir. Bunun yanı sıra Hindistan'ın bölgedeki etkinliğini artırması, Asya'da işbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICO) ve Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) gibi çok taraflı platformlar aracılığıyla bölgesel ortaklıklarını geliştirmesine imkân tanımaktadır.[v].

Hindistan'ın Orta Asya'ya yönelik bu çok boyutlu yaklaşımı içerisinde Özbekistan'ın neden daha belirgin bir konumda olduğu ise ayrıca değerlendirilmesi gereken bir husustur.

Öncelikle Özbekistan'ın Orta Asya'nın merkezindeki konumu, geniş nüfusu ve bölgeler arası bağlantı güzergâhları açısından taşıdığı önem, ülkeyi Hindistan'ın bölgesel bağlantısallık hedefleri bakımından önemli bir ortak haline getirmektedir. Bunun yanı sıra Taşkent'in 2016 yılından itibaren daha açık ve bölgesel işbirliği odaklı bir dış politika izlemeye başlaması, Hindistan'la ilişkilerin geliştirilmesi için elverişli bir zemin yaratmıştır. Nitekim iki ülkenin bağlantısallık, terörle mücadele, enerji ve ticaret alanlarındaki ortak çıkarları, özellikle Afganistan kaynaklı bölgesel güvenlik kaygıları bağlamında ilişkilerin önemini daha da artırmaktadır.[vi].

Bununla birlikte söz konusu yakınlaşmayı yalnızca Hindistan'ın bölgesel çıkarları üzerinden değerlendirmek yeterli değildir. Hindistan-Orta Asya ilişkilerinin gelişiminde bölge ülkelerinin ve özellikle de Özbekistan'ın Yeni Delhi'yle işbirliğine yönelik yaklaşımı da önemli bir rol oynamaktadır.

Orta Asya açısından Hindistan'la ilişkilerin geliştirilmesi, dış ortaklıkların çeşitlendirilmesi bakımından önemli fırsatlar doğurmaktadır. Bunun yanı sıra Hindistan'ın sağlık, yükseköğretim, bilgi teknolojileri ve mühendislik gibi alanlarda sahip olduğu kapasite, Orta Asya ülkelerinin artan ihtiyaçlarıyla örtüşmektedir. Bollywood, eğitim imkânları ve Hindistan Teknik ve Ekonomik İşbirliği Programı (ITEC) gibi girişimler aracılığıyla gelişen kültürel ve halklar arası bağlar da Hindistan'ın bölgede daha tanınık ve erişilebilir bir ortak olarak algılanmasına katkı sağlamaktadır. [vii]. Bu unsurlar birlikte değerlendirildiğinde, Hindistan'ın Orta Asya için yalnızca dış ortaklıklarının çeşitlendirilmesi bakımından değil, ulusal kalkınma ve kapasite geliştirme alanlarında da katkı sağlayabilecek tamamlayıcı bir ortak olarak öne çıktığı söylenebilir.

Özbekistan açısından bakıldığında ise Hindistan, güvenilir ve gelecek vadeden bir stratejik ortak olarak görülmektedir. Nitekim Narendra Modi'nin 30 Ağustos 2026 tarihindeki Özbekistan ziyareti sırasında Hindistan'ın özellikle dijital teknolojiler, yazılım geliştirme ve girişimcilik alanlarındaki başarılarına dikkat çekilmesi, Taşkent'in bu alanlarda karşılıklı faydaya dayalı işbirliğini geliştirmeye verdiği önemi göstermektedir. Enerji, kritik mineraller, sağlık ve tarım gibi çeşitli alanlarda işbirliğinin genişletilmesinin hedeflenmesi ve Özbekistan'da dört Hint üniversitesinin hâlihazırda faaliyet göstermesi,[viii]. iki ülke arasındaki ilişkilerin farklı alanlara yayılan çok boyutlu yapısını ortaya koymaktadır. Bu açıdan bakıldığında, ilişkilerin Kapsamlı Stratejik Ortaklık düzeyine yükseltilmesi yalnızca diplomatik br statü değişikliği değil, hâlihazırda farklı alanlara yayılan işbirliğinin daha kapsamlı ve kurumsal bir çerçeveye taşınması olarak nitelendirilebilir.

Kapsamlı Stratejik Ortaklığın ilerlemesi ve başarısı, varılan anlaşmaların ne ölçüde hayata geçirileceğine ve tarafların mevcut yapısal sınırlılıkları ne ölçüde aşabileceğine bağlı olacaktır. Bu bağlamda ikili ticaretin mevcut düzeyi ve bağlantısallık sorunu öne çıkan iki sınırlılıktır. 2026 yılının ilk yarısında Hindistan-Özbekistan ticaret hacminin 598,1 milyon dolar olarak gerçekleşmesi,[ix]. 2030 yılı için belirlenen beş milyar dolarlık hedefe ulaşılması için önümüzdeki dönemde önemli ölçüde ilerleme kaydedilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu hedefe ulaşılmasını zorlaştıracı başlıca unsurlardan biri ise bağlantısallık sorunudur. Hindistan'ın Orta Asya'ya doğrudan kara erişiminin bulunmaması temel bir yapısal sınırlılık oluştururken, Çabahar Limanı ve Uluslararası Kuzey-Güney Ulaştırma Koridoru (INSTC) alternatifler sunsa da Hindistan'ın İran'ın transit altyapısına bağımlılığı, yaptırımlar ve bölgesel istikrarsızlık karşısında kırılganlıklar yaratmaktadır.[x].

Sonuç olarak Hindistan-Özbekistan ilişkileri ve daha geniş anlamda Hindistan-Orta Asya işbirliği, yıllar içinde çok boyutlu bir nitelik kazanmıştır. Tarafların ilişkileri daha da geliştirme yönündeki kararlığı dikkate alındığında, Özbekistan'ın bu süreçte Hindistan-Orta Asya ilişkilerinin geleceğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynayabileceği söylenebilir. Mevcut yapısal sınırlılıkların aşılması ve diyalogun sürdürülmesi halinde Hindistan-Orta Asya işbirliğinin kaydedeceği ilerleme, daha geniş bölgesel etkileşim açısından da yeni fırsatların önünü açabilir.

[i]. "India-Uzbekistan ties go comprehensive as Modi, Mirziyoyev set \$5 billion trade goal", The Economic Times, <https://shorturl.at/tAlbH>, (Erişim Tarihi: 12.09.2026).

[ii]. Anvar Umarov, "Uzbekistan and India establish strategic partnership", Uz Daily, <https://www.uzdaily.uz/en/uzbekistan-and-india-establish-strategic-partnership/>, (Erişim Tarihi: 12.09.2026).

[iii]. "Keynote address by MOS Shri E. Ahamed at First India-Central Asia Dialogue", Ministry of External Affairs, Government of India, <https://www.mea.gov.in/speeches-statements?dtl/19791/>, (Erişim Tarihi: 12.09.2026).

[iv]. Ayusha Saini, "Decadal Review of India-Central Asia Relations: Assessing Strategic Intent and Structural Constraints", Chintan Research Foundation, <https://www.crfindia.org/publications/research-article/decadal-review-of-india-central-asia-relations-assessing-strategic-intent-and-structural-constraints>, (Erişim Tarihi: 12.09.2026).

[v]. Aynı yer.

[vi]. Rajershi Dharmendra, "Strategic Pivot Westward: The Importance of Uzbekistan From The Lens of Indian Foreign Policy", EPRA International Journal of Multidisciplinary Research, <https://eprapublishing.org/IJMR/strategic-pivot-westward-the-importance-of-uzbekistan-from-the-lens-of-indian-foreign-policy/20285>, (Erişim Tarihi: 13.09.2026).

[vii]. Ayusha Saini, a.g.m.

[viii]. "Leaders of Uzbekistan and India outline outcomes of talks", President of the Republic of Uzbekistan, <https://president.uz/en/lists/view/9553>, (Erişim Tarihi: 13.09.2026).

[ix]. "Uzbekistan-India Cooperation in Figures", National Statistics Committee of the Republic of Uzbekistan, <https://stat.uz/en/press-center/news-of-committee/69973-zbekiston-va-indiston-amkorligi-ra-amlarda-4>, (Erişim tarihi: 13.09.2026).

[x]. Ayusha Saini, a.g.m.

ANKASAM ANALİZ

ABD-Çin Yapay Zekâ Rekabetinde Bilgi Damıtma Krizi

Zeynep Çağla ERİN

Yapay zeka (YZ) teknolojilerinin eksponansiyel gelişimi, 21. yüzyıl uluslararası sisteminin güç dağılımını, devletlerin jeostratejik hesaplamalarını ve küresel ekonomi politiğin temel parametrelerini kökünden sarsan yapısal bir dönüşüm evresini tetiklemiştir. Bilgi işlem kapasitesindeki muazzam artışlar, veri işleme algoritmalarındaki sıçramalar ve makine öğrenimi modellerinin otonom karar alma yetilerindeki derinleşme, YZ'yi ticari bir inovasyon alanı olmaktan çıkarak ulusal güvenliğin ve askeri-stratejik caydırıcılığın asli unsuru konumuna yükseltmiştir. Bu bağlamda küresel sistemin iki önemli aktörü olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) arasında süregelen hegemonya mücadelesi, YZ teknolojilerinin araştırılması, geliştirilmesi, kontrolü ve tedarik zincirlerinin yönetimi üzerinden tanımlanan yeni ve amansız bir rekabet düzlemine taşınmıştır. İki devlet arasındaki bu çatışma dinamikleri, klasik realist paradigmanın öngördüğü güvenlik ikileminin, siber uzay ve ileri teknoloji alanına yansımış en güncel ve somut tezahürüdür.^[1]

ABD, İkinci Dünya Savaşı sonrasında günümüze uzanan süreçte, teknolojik inovasyonun merkez üssü olma vasfını, kurumsal altyapısı, devasa araştırma bütçeleri ve Silikon Vadisi gibi kümelenme modelleri aracılığıyla sürdürmüştür. Hegemonik istikrar Teorisi bağlamında ABD, teknolojik üstünlüğünü hem ekonomik refahının hem de askeri caydırıcılığının teminatı olarak kurgulamıştır. Karşı tarafta ise Çin, “Made in China 2025” ve bilhassa 2017 yılında ilan edilen “Yeni Nesil Yapay Zeka Geliştirme Planı” gibi devlet kapitalizmi temelli devasa jeoekonomik vizyonlarla, 2030 yılına kadar küresel YZ inovasyon merkezine dönüşme hedefini devlet politikası haline getirmiştir. Çin’in bu agresif yükselişi, Washington’daki politika yapımcılar tarafından ABD’nin teknolojik hegemonyasına ve dolayısıyla ulusal bekasına yöneltilmiş varoluşsal bir tehdit olarak algılanmıştır.^[2]

Bu tehdit algısı, özellikle Trump yönetimiyle başlayıp Biden yönetimiyle kurumsallaşan “teknolojik ayrışma” politikalarına zemin hazırlamıştır. ABD’nin bu stratejisinin merkezinde, “küçük bahçe, yüksek çit” doktrini yer almaktadır. Bu doktrin, Çin’in kritik teknolojilere, bilhassa YZ modellerinin eğitiminde hayati öneme sahip olan ileri düzey yarı iletkenlere/çipler ve çip üretim ekipmanlarına erişimini engellemeyi amaçlayan bir dizi ihracat kontrolü ve yaptırımı içermektedir. Çip tedarik zincirlerinin silahlaştırılması, ABD’nin Çin’in YZ gelişim hızını yavaşlatmak, teknolojik sıçramasını engellemek ve donanım darboğazı yaratarak rakibini asimetrik bir dezavantaja sürüklemek için kullandığı en temel jeoekonomik araç olmuştur.

Donanım ambargoları karşısında Çin, devasa iç pazarının, devlet destekli Ar-Ge fonlarının ve yüksek veri toplama kapasitesinin avantajlarını kullanarak yerli inovasyon ekosistemini izole bir biçimde büyötmeye zorlanmıştır.

Ancak, öncü YZ modellerinin eğitilmesi, muazzam düzeyde bilgi işlem gücü ve dolayısıyla yüz binlerce gelişmiş GPU (grafik işlemci birimi) gerektirdiği için Çin’in bu donanım açığını kısa vadede tamamen yerli üretimle kapatması mümkün olmamıştır.

Bu yapısal kısıtlılık, Çinli teknoloji devlerini ve yapay zeka araştırma laboratuvarlarını alternatif, asimetrik ve donanım maliyetini minimize eden yazılım tabanlı stratejilere yöneltmiştir. Bu hususta, “bilgi damıtma” adı verilen teknik, sıradan bir makine öğrenimi yöntemi olmaktan çıkarak jeopolitik bir krizin merkezine yerleşmiştir.

Bilgi damıtma, yapay zeka mühendisliğinde, milyarlarca parametreye sahip, büyük veri setleriyle eğitilmiş ve çalıştırılması son derece maliyetli olan bir öğretmen modelin (örneğin ChatGPT-4 veya Claude 3) algoritmik yeteneklerinin, mantıksal çıkarım süreçlerinin ve bilgi birikiminin, çok daha küçük, daha az maliyetli ve hızlı çalışabilen bir öğrenci modele aktarılması sürecini ifade etmektedir. Teknik düzeyde bu işlem, öğrenci modelin öğretmen modelin çıktılarını taklit edecek şekilde eğitilmesi prensibine dayanır. Bu yöntem, YZ camiasında modellerin verimliliğini artırmak amacıyla akademik ve ticari çevrelerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Lakin krizin temelini oluşturan unsur, yöntemin kendisi değil, uygulandığı biçimi, ölçeği ve arkasındaki stratejik niyet olmuştur.^[3]

Krizin fiili başlangıcı, 8 Eylül 2026 tarihinde ABD Siber Güvenlik ve Altyapı Güvenliği Ajansı (CISA), Ulusal Güvenlik Akademisi (NSA) ve Federal Soruşturma Bürosu (FBI) tarafından yayınlanan ortak siber güvenlik raporuyla (AA26-251A) deklare edilmiştir. Bu rapor, Çin merkezli YZ şirketlerinin, ABD’li YZ devlerinin öncü modellerine karşı “endüstriyel ölçekte distilasyon” kampanyaları yürüttüğünü iddia ederek, meseleyi doğrudan bir ulusal güvenlik tehdidi kategorisine sokmuştur. ABD istihbarat kurumlarının değerlendirmesine göre, Çin hükümetinin himayesinde hareket eden bu şirketler, distilasyon tekniğini bir destek mekanizması olarak ve tüm YZ gelişim stratejilerinin omurgası olarak kurgulamıştır. Bu durum, ABD’nin fikri mülkiyetinin sistematik ve endüstriyel boyutta sömürülmesi olarak tanımlanmıştır.^[4]

ABD raporunda adı geçen DeepSeek, Moonshot AI, Alibaba, MiniMax, StepFun ve Z.AI gibi şirketler, iddialara göre milyarlarca token boyutunda veriyi, milyonlarca sahte API talebi üzerinden ABD’li şirketlerin sistemlerinden çekmişlerdir. Çinli aktörlerin bu eylemleri gerçekleştirirken ABD firmalarının koyduğu coğrafi kısıtlamaları ve hizmet şartlarını aşmak amacıyla transfer istasyonları adı verilen gri pazar API proxy ağları kurdukları, tespit edilmekten kaçınmak için kimlik gizleme yöntemlerine başvurdukları belirtilmektedir. DeepSeek’in, kendi R1 ve V3 modellerini eğitmek için GPT-4 ve Claude gibi modellerin muhakeme yeteneklerini kopyaladığı, bu sayede model eğitim maliyetlerini yapay bir şekilde birkaç milyon dolar seviyesine indirdiği vurgulanmıştır. Bu strateji uzmanlarca, Çin’in donanım ambargolarını yazılım kopyalama yoluyla durdurma girişimi olarak okunmaktadır.

Alibaba’nın Qwen modellerinden MiniMax ve StepFun’ın çeşitli kodlama ve analitik modellerine kadar uzanan bu süreç, ABD perspektifinden bakıldığında teknolojik üstünlüğün ve uzun yıllar süren Ar-Ge yatırımlarının açık bir telif ihlali olarak yorumlanmıştır. CISA raporu, Çinli şirketlerin ABD modellerinin en iyi özelliklerini toplayarak kendi modellerini mükemmelleştirdiğini, bu sayede YZ geliştirme takvimlerini yıllarca öne çektiklerini öne sürmektedir. Raporda önerilen karşı tedbirler arasında, şüpheli distilasyon taleplerini tespit eden algoritmalar geliştirmek, YZ şirketleri arasında istihbarat paylaşımı yapmak ve sistemlere sızmaya çalışan botlara yanıltıcı, sahte cevaplar vererek Çin modellerinin mimarisini bozmak yer almaktadır. Bu öneriler, YZ savaşlarının artık salt bir donanım yarışı olmaktan çıkarak veri zehirlenme ve siber aldatmaca stratejilerinin kullanıldığı sofistike bir çatışmaya dönüştüğünü kanıtlamaktadır.

Çin’in bu ağır suçlamalara karşı geliştirdiği diplomatik ve söylemsel tepki, devletlerin uluslararası arenada meşruiyet inşa etme taktiklerinin klasik bir örneğini teşkil etmektedir. Çin Ticaret Bakanlığı, 10 Eylül 2026 tarihinde yayımladığı resmi bir deklarasyonla ABD’nin iddialarını “temelsiz”, “hukuki dayanaktan yoksun” ve “hegemonik kibrin bir yansıması” olarak nitelendirerek bütünüyle reddetmiştir.^[5]

Çin’in savunma argümanının merkezinde politizasyon kavramı yer almaktadır. Çin tarafı, bilgi damıtma sürecinin küresel YZ ekosisteminde herkes tarafından uygulanan, açık kaynak kültürünün doğal bir parçası olan tarafsız bir bilimsel pratik olduğunu savunmuş, ABD’nin bu teknik süreci siyasi bir silaha dönüştürdüğünü iddia etmiştir. Çinli yetkililer, Batılı ve bilhassa ABD’li YZ şirketlerinin de geçmişte ve halihazırda Çin menşeli açık kaynaklı modellerden (örneğin Alibaba’nın açık kaynaklı modelleri) yoğun bir şekilde distilasyon yaptığını belirterek Washington yönetimini ikiyüzlülük ve çifte standart uygulamakla itham etmiştir.

Çin’in dış politika söylemine göre, ABD’nin bu çıkışının asıl amacı fikri mülkiyet haklarını korumak değil, YZ alanındaki bilgi işlem gücü ve veri tekeli muhafaza ederek, yükselen güçlerin küresel inovasyon yarışına adil koşullarda katılmasını engellemektir. Bu söylem, Çin’in kendini Küresel Güney’in teknolojik gelişim hakkını savunan bir aktör, ABD’yi ise bencil bir teknolojik emperyalist olarak konumlandırma çabasına hizmet etmektedir.

Ticaret Bakanlığı sözcüsünün açıklamasında yer alan kapsayıcı paylaşım vurgusu ve ABD’nin bu paylaşım engel olduğuna yönelik eleştiriler, uluslararası teknoloji rejimlerinin doğasına dair derin bir felsefi ayrılığı işaret etmektedir. ABD, inovasyonu korumak adına sıkı telif hakları, veri gizliliği ve kapalı sistemler yaklaşımını güvenlileştirirken; Çin, uluslararası alanda açık kaynaklı gelişimi ve veri serbestisini savunarak meşruiyet devşirmeye çalışmaktadır.

Çin'in açıklaması, ABD'nin distilasyon faaliyetlerini bahane ederek yeni yaptırımlar uygulaması halinde kararlı karşı önlemler alınacağı yönünde açık bir misilleme tehdidi de barındırmaktadır. Bu durum, jeoekonomik gerilimin bir ticaret savaşına dönüşme potansiyelini canlı tutmaktadır. ABD'nin Çinli YZ şirketlerini "endüstriyel casuslukla" suçlaması, tarihsel olarak hegemonyaların gerileme dönemlerinde yükselen rakiplerine karşı kullandıkları tipik bir dışlayıcı reflektir. Benzer şekilde, 19. yüzyılda İngiltere'nin sanayi sırlarını koruma çabası, yükselen ABD endüstrisi tarafından çeşitli yöntemlerle aşılmıştı. Bugün ise ABD, kendi teknolojik sırlarını korumak için benzer duvarlar örmekte, Çin ise bu duvarları aşmak için siber dünyanın sunduğu gri alanları kullanmaktadır. Distilasyon krizinde görüldüğü üzere, neyin meşru bilimsel araştırma, neyin siber hırsızlık olduğuna dair evrensel bir tanım yoktur. ABD, bu sınırı kendi ulusal güvenlik çıkarlarına göre katı bir şekilde çizerken, Çin daha esnek bir yorumu benimsemektedir. Birleşmiş Milletler (BM) veya Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) gibi platformlarda yürütülen küresel YZ yönetişimi tartışmaları, bu tür ikili krizler nedeniyle tıkanmakta ve norm inşası süreci çıkmaza girmektedir. ABD, YZ güvenlik ikilemini sadece kendi sınırları içinde çözemeyeceğinin farkındadır. Bu nedenle Avrupa Birliği (AB), Japonya, Güney Kore ve Birleşik Krallık gibi kilit müttefiklerini, kendi belirlediği teknoloji ihracat kontrollerine ve YZ güvenlik standartlarına uymaya zorlamaktadır. CISA raporunda yer alan müttefik ülkelerle etkili bilgi ve istihbarat paylaşımı vurgusu, Washington'un Çin'e karşı küresel bir teknolojik çevreleme stratejisi yürüttüğünün açık göstergesidir. Bu durum, AB gibi stratejik özerklik arayışında olan aktörleri, ekonomik çıkarları ile güvenlik taahhütleri arasında maliyetli tercihler yapmaya zorlamakta, uluslararası sistemi daha da kutuplaştırmaktadır.

Yeni siber güvenlik meselesi güvenlik ikileminin askeri alana yansımalarıdır. Yapay zeka, günümüzde otonom silah sistemlerinin, istihbarat analizlerinin, siber savaş doktrinlerinin ve stratejik karar alma mekanizmalarının temel motorudur. ABD'nin Çinli YZ şirketlerini hedef almasının arka planında, salt ticari kaygılar değil, bu sivil şirketlerin, Çin Halk Kurtuluş Ordusu'na sağlayacağı teknolojik avantajlara duyulan derin korku yatmaktadır. Dolayısıyla distilasyon krizi olarak başlayan süreç, devletlerin karşılıklı olarak birbirlerinin siber altyapılarına zarar verme kapasitesini test ettiği bir asimetrik savaş provası niteliği taşımaktadır.

Bir diğer yapısal etki, krizin YZ araştırmalarının doğasına getirdiği felsefi dönüşümdür. Bilimsel bilginin kümülatif ilerleyişi, tarih boyunca fikirlerin, teorilerin ve yöntemlerin birbirinden etkilenmesiyle mümkün olmuştur. ABD-Çin rekabetinin mevcut aşaması, dijital bilginin mülkiyetini öylesine keskin sınırlarla çizmeyi hedeflemektedir ki bu durum yapay zekanın evrim hızını sekteye uğratma riski taşımaktadır. Teknoloji milliyetçiliğinin yükselişi, küresel sorunların (iklim değişikliği, pandemiler, enerji krizleri) çözümünde kullanılabilecek YZ potansiyelini, devletlerin jeopolitik hırslarına kurban etmektedir. İki gücün de karşılıklı bağımlılığı silahlaştırması, uzun vadede küresel ortak faydayı yok eden bir sıfır toplamı oyun yaratacaktır.

Sonuç olarak ABD, teknolojik liderliğini, kurduğu ekosistemin sınırlarını veri zehirlenme ve siber güvenlik duvarlarıyla koruyarak muhafaza etmeye çalışırken; Çin, ambargoları aşmak, teknolojik açığı kapatmak ve küresel bir güç olarak rüşünü ispatlamak için distilasyon dahil her türlü asimetrik aracı kullanmaktan geri durmamaktadır. Realist teorinin öngördüğü anarşik uluslararası sistemde, bu iki dev aktörün YZ üzerindeki güç mücadelesi uzlaşmaya değil, daha derin bir ayrışmaya ve siber uzayın "Balkanlaşma"sına doğru ilerlemektedir. Mevcut diplomatik diyalog kanalları yapısal şüpheleri gidermede yetersiz kalırken, teknoloji, uluslararası güvenlik mimarisini şekillendiren en yıkıcı silah olarak merkezdeki yerini korumaktadır.

[i] "China-Based Artificial Intelligence Companies Conducting Industrial-Scale Distillation Campaigns Against U.S. AI Companies", America's Cyber Defense Agency, <https://www.cisa.gov/news-events/cybersecurity-advisories/aa26-251a>, (Erişim Tarihi: 10.09.2026).

[ii] "China firmly opposes US groundless allegations on Chinese AI firms: Commerce Ministry", CGTN, <https://news.cgtn.com/news/2026-09-10/China-firmly-opposes-US-groundless-allegations-on-Chinese-AI-firms-1QjRlbuEu6k/p.html>, (Erişim Tarihi: 10.09.2026).

[iii] "In Depth: AI Distillation in China Leaves U.S. Tech Giants at Odds", Caixin Global, <https://www.caixinglobal.com/2026-09-10/in-depth-ai-distillation-in-china-leaves-us-tech-giants-at-odds-102483506.html>, (Erişim Tarihi: 10.09.2026).

[iv] "U.S. Joint Advisory on Chinese AI Model Extraction", Cyber Defense Magazine, <https://www.cyberdefensemagazine.com/u-s-joint-advisory-on-chinese-ai-model-extraction/>, (Erişim Tarihi: 10.09.2026).

[v] "Countermeasures warned over US actions on AI", China Daily, <https://www.chinadaily.com.cn/a/202609/10/WS6aa1eda6e4b06d4aa055d361.html>, (Erişim Tarihi: 10.09.2026).

ANKASAM ANALİZ

Üç Boyutlu “Batı Sorunu” ve Küresel Düzenin Tektonik Kırılmaları

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

Uluslararası sistem, hegemonik bir nöbet değişiminin ötesinde, yapısal bir kimlik ve jeopolitik varoluş kriziyle karşı karşıyadır. Mevcut küresel belirsizlik, tehdit, risk, krizler ve istikrarsızlık senaryoları sıklıkla indirgemeci bir yaklaşımla yalnızca **ABD-Çin rekabeti** üzerinden okunmaktadır. Oysa, küresel turbulansın merkezinde, daha önceki çalışmalarımızda da gündeme getirdiğim üzere, **“Batı Sorunu”** yer almaktadır. **“Batı Sorunu”**; **sistemin merkezindeki gücün kendi içsel çürümesi, liderlik parçalanması, yapısal bölünmüşlüğü ve tarihsel kodlarına nevroitik geri dönüş eğilimiyle ilgilidir.** Bir diğer ifadeyle, sistemik krizin asıl jeneratörü Doğu'nun önlenemez yükselişi değil; Batı'nın kendi ontolojik, siyasal ve jeostratejik krizidir.

Bugün karşı karşıya olduğumuz tablo; içsel liderlik savaşları, derinleşen kimliksel bölünmeler ve hegemonik gücü devretmeme refleksinin ürettiği “Kontrollü Kaos Düzeni” üçgeninde şekillenmektedir. Nitekim günümüz dünyası, transatlantik ittifakın kolektif bir toparlanma mı yaşayacağını, yoksa kendi yarattığı “Kaos Düzeni” içinde mi boğulacağını tartışmaktadır. **Bu bağlamda Batı Sorunu; içsel liderlik mücadelesi, ideolojik-yapısal bölünmüşlük ve Doğu'ya karşı hegemonik direnç olmak üzere üç temel boyutta kristalize olmaktadır.**

Transatlantik Matriste Yeni Liderlik Savaşları ve Tarihin Tekerrürü

Batı'nın kendi içindeki güç konsolidasyonu, tarihsel olarak hiçbir zaman homojen bir yapı sunmamıştır. **Tarih, I. ve II. Dünya Savaşlarını Almanya merkezli bir “Batı Sorunu” olarak ortaya koymaktadır.** Bugün de benzer bir jeopolitik genetiğin uyandığı görülmektedir. **Berlin**, Avrupa Birliği'ni uzun süre kendi **“Batı'ya Doğru Politikası”**nın ana enstrümanı kılmış ve ABD'den özerk bir stratejik otonomi arayışına ve hatta Batı'nın liderliği arayışına girmiştir. Eş zamanlı olarak **“Doğu'ya Doğru Politikası”**nda da Rusya'yı merkeze alan bir denge gözetmiştir. Ancak Ukrayna savaşıyla başlayan süreç, bu stratejiyi Berlin'in aleyhine kırmış ve Almanya'yı yeniden bir stratejik sıkışmışlığa itmiştir.

Diğer taraftan, Brexit sonrası keskin bir jeopolitik dönüş yaşayan **Londra**, kıta Avrupası'nın zaafalarını görerek Anglo-Sakson eksenine sert bir geri dönüş yapmıştır. Bir diğer ifadeyle İngiltere, kıta Avrupası'nın stratejik felç durumundan faydalanarak kendini yeniden küresel bir eksen olarak konumlandırmaktadır. **Bu kapsamda İngiltere, AB'nin hantallığına karşılık AUKUS gibi yapılarla daha dinamik, daha az maliyetli ve agresif bir “mini-lateral” güç stratejisi izlemektedir.**

Bu durum, Batı içi liderlik mücadelesini Almanya-Fransa aksından, Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası rekabetine doğru taşımaktadır. Daha somut ifadeyle, Batı içinde geleneksel Anglo-Sakson ittifakı (ABD-İngiltere) ile Kıta Avrupası (Almanya-Fransa) arasındaki liderlik mücadelesini keskinleştirmektedir.

Transatlantik matristeki liderlik bölünmesi, hiç kuşkusuz kolektif Batı'nın kriz anlarında ortak strateji üretme yeteneğini felç etmektedir. Zira Batı, küresel hegemonyayı korumak isterken kendi içinde homojen bir liderlik mimarisi üretememekte; bu da sistemi **“çok başlı bir anarşi”** sarmalına itmektedir. Gelecek projeksiyonlarında, Birleşik Krallık'ın agresif mini-lateralizmi ile Almanya'nın hantal Kıta hegemonyası arasındaki bu makas daha da açılacaktır; bu durum, transatlantik ittifak mimarisinin tek merkezli yapısının tamamen çökerek çok başlı ve birbiriyle rekabet eden bölgesel alt güvenlik ceplerine bölünmesine yol açacaktır.

İdeolojik Bölünmüşlük ve Avrupa'nın Tarihsel Kodlarına Dönüş Riski

“Batı Sorunu”nun ikinci ve en tehlikeli boyutu, ABD, İngiltere ve AB arasındaki derinleşen yapısal çatlaklardır. Bir diğer ifadeyle, liberal demokratik konsensüsün çözülmesi ve Batı'nın kendi içinde ideolojik olarak gettolaşmasıdır. Bugün karşımızda bütüncül bir Batı değil; ABD, İngiltere ve AB olarak üçe bölünmüş, hatta kendi içlerinde de mikro-ulusçuluk akımlarıyla sarsılan kırılğan yapılar mevcuttur. Bu bölünmenin en tehlikeli yönü, **“Post-Aydınlanma Dönemi Jeopolitik Yarılması”** olarak adlandırabileceğimiz, değerler düzeyindeki gerilemedir. **Dolayısıyla bu bölünme yalnızca “ekonomik” ya da “askeri” bir ayrışma değil; “felsefi”, “ideolojik” ve “değerler” eksenli bir kırılmadır.** Anglo-Sakson aksı ile Kıta Avrupası aksı arasında derin bir felsefi yarıma yaşanırken, Avrupa genelinde yükselen aşırı sağ, yabancı düşmanlığı ve neo-merkantilist eğilimler, kıtanın Aydınlanma değerlerinden hızla uzaklaştığını göstermektedir. Bu **“içsel militarizasyon”** riski, yalnızca sandık başarısıyla sınırlı kalmayıp kolluk kuvvetleri ile ordu kademelerini ulus-devletçi reflekslere kaydırmaktadır.

Dolayısıyla **Avrupa, tarihsel kodlarındaki Westphalia öncesi parçalanma eğilimine ve iç çatışma dönemlerine nevroitik bir dönüşün eşiğindedir.** AB içindeki aşırı sağın tırmandırdığı sosyo-politik yarılanın yanı sıra Almanya'nın **Zeitenwende** hamlesi, derin bir askeri-endüstriyel bölünme yaratmaktadır. Berlin'in savunma bütçesini devasa boyutlara ulaştırması, Paris'in geleneksel “Avrupa Stratejik Otonomisi” liderliğini doğrudan tehdit etmektedir. Fransa, Avrupa yapımı ortak projelere odaklanılmasını savunurken; Almanya, acil ihtiyaç gerekçesiyle Amerikan F-35 uçaklarını ve Patriot sistemlerini tercih ederek transatlantik bağı tahkim etmektedir. Bu durum, AB içinde Fransız-Alman savunma sanayii bölünmesini kalıcı hale getirmekte ve kolektif bir Avrupa ordusu idealini imkânsız kılmaktadır.

Avrupa'nın felsefi ve kurumsal çözülmesi, kıtayı küresel bir güç odağı olmaktan çıkarıp jeopolitik bir kırılma alanına dönüştürmektedir. Bu kapsamda, Fransız-Alman savunma bölünmesinin derinleşerek AB'yi askeri olarak işlevsiz bırakacağı ve yükselen aşırı sağın tetiklediği mikro-milliyetçi dalganın, kıtayı yakın gelecekte sınır aşan kurumsal çatışmaların ve hatta kansız bir dağılmanın ötesinde toplumsal iç savaş dinamiklerinin eşiğine sürükleyeceği, bir diğer ifadeyle toplumsal kutuplaşmaların tetiklediği hibrit iç çatışmalara veya ulus-devletlerin birbiriyle rekabet ettiği yeni bir “Avrupa İç Savaşı”na evrilme riski öngörüsü çok da yersiz olmayacaktır.

Hegemonik Direnç ve “Batı Pasifik” Belirsizliği

Batı'nın, özellikle de küresel imparatorluk vasfını kaybetmek istemeyen ABD'nin, liderliği Doğu'ya ve Çin'e gönüllü olarak bırakması imkansızdır. **Sovyetler Birliği'nin 1991'deki “gönüllü tasfiye” modelinin ABD tarafından uygulanmasını beklemek tarihsel bir yanlışlı olacaktır.** ABD, gerilemesini kabul etmek yerine dünyayı kontrollü bir istikrarsızlığa sürükleyerek, yani bir “Kaos Düzeni” yaratarak küresel sistemi kendi lehine yeniden inşa etmek istemektedir.

Bu stratejinin en kritik cephesi olan **“Batı Pasifik”** kuşağında, eski iki Mihver devletin remilitarizasyonu küresel askeri harareti yükseltmektedir. Olası bir Çin-Tayvan veya Güney Çin Denizi çatışmasında, Japonya ve Hindistan tamamen farklı operasyonel roller üstleneceğe benz. Nitekim, Pasifist anayasasını esneten **Japonya**, ABD'nin bölgedeki birincil lojistik ve askeri üssü olarak Tayvan Boğazı'ndaki çatışmalara istihbarat, deniz devriyesi ve füze savunma sistemleriyle doğrudan müdahil olacak gibi görünmektedir. Buna karşın Hindistan, Çin ile olan kara sınırında askeri bir cephe açmaktan kaçınarak, daha çok Malakka Boğazı ve Hint Okyanusu'nda deniz blokajı uygulama rolünü üstlenmeye doğru bir yol almaktadır. Bu kapsamda Yeni Delhi, Pekin'in enerji nakil hatlarını keserek Çin'i lojistik olarak felç etmeyi hedefleyen, doğrudan sıcak çatışmaya girmeyen ama Batı ittifakına kritik lojistik kaldıraç sağlayan bir stratejiyi şimdiden uygulamaya koymuş görünmektedir.

Zira, **Hindistan için Pasifik, Batı'ya kul olmak değil, çoklu hizalanma doktriniyle Küresel Güney'in bağımsız lideri olmak için bir manivela alanı olarak ön plana çıkmaktadır.**

Washington'ın Pasifik'te kurduğu “Kaos Düzeni”, müttefiklerini cephe hatlarına süren vekil bir küresel strateji olarak kabul edilebilir. Bu kapsamda söz konusu bölgeye yönelik gelecek projeksiyonlarında Japonya'nın doğrudan sıcak çatışma içerisine çekilmesi kaçınılmaz hale gelirken; Hindistan'ın bu çoklu hizalanma esnekliğini koruyarak nihai aşamada Batı'nın tam askeri entegrasyon taleplerini reddedeceği ve Asya-Pasifik genelinde ABD merkezli çevreleme stratejisinde büyük bir operasyonel zafiyet üreteceği öngörülebilir.

Doğu'nun Reaksiyonu: Revizyonist Örgütlerin Geleceği ve Avrasya Aksı

“Batı Sorunu”nun ürettiği yapısal kriz, Doğu bloku içindeki dengeleri ve iş birliği arayışlarını doğrudan katalize etmektedir. **Batı'nın parçalanmış görüntüsü ve saldırgan toparlanma çabaları, Rusya ve Çin'i “zorunlu bir stratejik kadere” mahkûm etmiştir. “Rusya-Çin-Hindistan” dengesinde Yeni Delhi'nin pozisyonu ise, Doğu içi dengelerin kaderini belirleyecektir.** Batı merkezli uluslararası sisteme alternatif olarak yükselen Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve **“Retorikten Gerçeğe Yeni Delhi Eşiği: Küresel Düzenin “Çok Yapılı” Çıkmazında BRICS'in Geleceği ve Türkiye”** başlıklı analizimde de detaylı bir şekilde irdelediğimi üzere BRICS, artık yalnızca birer ekonomik ve bölgesel iş birliği platformu değil; Batı'nın finansal ve askeri tekeline karşı jeopolitik birer koruma kalkanına ve alternatif küresel yönetim merkezlerine dönüşmektedir. Bu kapsamda “BRICS+” mekanizması küresel emtia ve enerji piyasalarının kontrolünü Batı dışı dünyaya kaydırmaktadır. ŞİÖ'nün bölgesel bir güvenlik paktından kolektif bir Avrasya savunma şemsiyesine evrileceği, BRICS'in ise Batı merkezli IMF ve Dünya Bankası modellerini işlevsiz kılacak bir alternatif kalkınma matrisi oluşturacağı görülmektedir. **Batı kendi içsel çelişkileriyle bölündükçe, Doğu aksı bu kurumsal boşluğu rasyonel ve çok kutuplu bir genişleme stratejisiyle dolduracaktır.** Nitekim, Avrasya aksındaki kurumsal tahkimat, Batı'nın yaptırım gücünü ve finansal hegemonyasını yapısal olarak sınırlandırmaktadır. Bu noktada BRICS ve ŞİÖ eksenli dedolarizasyon hamlelerinin küresel ticaret hacminin yarısından fazlasını ele geçireceği ve transatlantik merkezli Bretton Woods sistemini tasfiye ederek, dünyayı iki net ekonomik egemenlik alanına ve geri dönülemez çok kutuplu bir finansal mimariye böleceği de artık bilinen bir sır olarak karşımızda durmaktadır.

Sonuç

Bugün karşı karşıya olduğumuz tablo, Batı'nın kendi yarattığı liberal sistemin kurallarına artık kendisinin uyamadığı absürt bir paradokstur. **“Batı Sorunu”; kararları daha hızlı alabilen, maliyeti düşük, esnek ve hibrit mini-ittifaklarla ayakta kalmaya çalışan küçülmüş ama daha agresif bir Batı bloku doğurmaktadır.** Dünya, bir yanda parçalanan, otoriterleşen ve tarihsel savaş kodlarına geri dönme riski barındıran bir Batı; diğer yanda ise bu krizden beslenen ancak kendi içinde henüz tam bir kurumsal entegrasyon sağlayamamış revizyonist bir Doğu arasında sıkışmıştır. Önümüzdeki dönemde küresel düzenin kaderini ABD-Çin rekabetinin hızı değil, “Batı Sorunu”nun kendi içsel çürüme ve çatışma süreçlerinin ne kadar kanlı ya da kansız olacağı belirleyecektir. **Bu yeni dünyada hayatta kalmanın ve egemenliği korumanın yegâne yolu ise, Hindistan ve Türkiye'nin somutlaştırdığı “Stratejik Otonomi” doktrindir.**

ANKASAM ANALİZ

Meloni’nin İstikrarı ve Vannacci’nin Yükselişi, Avrupa Aşırı Sağı İçin Ne Söylüyor?

Gamze BAL

İtalya’da Giorgia Meloni liderliğinde Ekim 2022 tarihinde kurulan hükümet, 4 Eylül 2026 tarihi itibarıyla 1.400 günüş aşarak Silvio Berlusconi’nin ikinci hükümetine ait rekoru geride bırakmış ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkenin en uzun süre kesintisiz görev yapan hükümeti olmuştur.[i]. Hükümetlerin ortalama ömrünün 14 ayla sınırlı kaldığı ve 1946 yılından bu yana 68 farklı hükümetin kurulduğu İtalya’da[ii]. Meloni hükümetinin uzun ömürlülüğü, bir taraftan İtalya’nın kronik hükümet istikrarsızlığı içerisinde istisnai bir örnek oluştururken diğer taraftan Avrupa’da popülist radikal sağın seçim başarısını kalıcı bir iktidar deneyimine dönüştürebileceğini göstermektedir. Bununla beraber Şubat 2026 tarihinde Lega’dan ayrılarak Roberto Vannacci liderliğinde kurulan Futuro Nazionale, iktidardaki radikal sağa rağmen seçmen karşılığı bulabilmesi dikkat çekmektedir.

Bu bağlamda Meloni’nin iktidar deneyimi, bu gelişmenin hangi koşullar altında ortaya çıktığını anlayabilmek açısından önemlidir. Zira Meloni başbakanlık koltuğunu oturduktan sonra İtalya’nın ekonomik istikrarından AB yükümlülüklerine, NATO ittifakından kamu maliyesine ve bütün ülkenin dış politikasına kadar geniş bir sorumluluk altına girmiştir. Söz konusu iktidar sorumluluğu, radikal söylemin uygulanabilir politika haline getirilmesinin sınırlarını ortaya çıkarmaktadır. Nitekim araştırmalarda Meloni’nin dış politikada ılımlı ve pragmatik davranırken, iç politikada göç ve kültür savaşları gibi konularda radikal sağ çizgisinin önemli unsurlarını koruduğunu göstermektedir.[iii]. Dolayısıyla iktidar, Meloni’nin siyasi çizgisini ortadan kaldırmamakta; ona bu çizginin ne ölçüde ve hangi araçlarla uygulanabileceğini belirleyen zorunlu bir çerçeveye çizmektedir.

Tam da bu çerçevenin sınırlarının tartışılmaya açıldığı noktada Vannacci’nin yükselişi anlam kazanmaktadır. Çünkü Futuro Nazionale, Meloni’nin terk ettiği bir göç ve kimlik gündemini yeniden siyasete taşımamakta; Meloni hükümetinin zaten izlediği politikaların yeterince ileri gitmediğini savunmaktadır. Hatta Vannacci, iktidar koalisyonunun artık sunmadığı ideolojik netliği sunduğunu ifade etmektedir.[iv]. Özellikle vatandaşlık ve göç politikalarında Vannacci, Meloni’yi eleştirmekte; İtalyan vatandaşlığı için gerekli ikamet süresinin yirmi yıla çıkarılmasını, ileri düzey İtalyanca bilgisinin şart koşulmasını ve vatandaşlığın İtalya’nın kültürel değerlerine uyumunu da içeren aidiyet temelinde verilmesini önermektedir.[v]. Bunun yanı sıra ülkede bulunan göçmenlerin bir bölümünün geldikleri ülkelere geri gönderilmesini Futuro Nazionale’nin temel siyasi hedeflerinden biri olduğunu açıklamaktadır. Meloni hükümetinin önceliği düzensiz göçün azaltılması ve sınırların kontrolü iken; Vannacci, tartışmayı ülkeye kimin gelebileceğinden, ülkede bulunanlardan hangilerinin ulusal topluluğun parçası kabul edileceğine kadar asimilasyon beyanında bulunmaktadır. Dolayısıyla Vannacci-Meloni ayrışması, göçün kontrolünden vatandaşlığın ve ulusal aidiyetin nasıl tanımlanacağına kadar uzanmaktadır.

Benzer bir Meloni-Vannacci ayrışması, AB ve dış politika alanında görülmektedir. Meloni ulusal egemenlik yaklaşımını sürdürmekle beraber İtalya’nın çıkarlarını Birlik içinde savunan bir politika izlerken; Vannacci, Avrupa siyasi bütünleşmesinin durdurulmasını ve AB’nin daha esnek devletlerarası işbirliği yapan bir organizasyona dönüştürülmesini savunmaktadır.

Ukrayna konusunda ayrışma daha da belirginleşmektedir. Meloni, Trump yönetimiyle yaşadığı görüş ayrılıklarına rağmen Kiev’e desteği ve İtalya’nın NATO içerisindeki konumunu korurken; Vannacci, Ukrayna’ya silah gönderilmesine karşı çıkmakta ve Rusya ile ilişkilerin yeniden geliştirilmesini istemektedir. Göç ve vatandaşlıktan Avrupa bütünleşmesine ve dış politikaya uzanan bu farklılıklar, Vannacci’yi sadece Meloni’nin daha sert bir versiyonu olarak değerlendirmeyi güçleştirmektedir. Özellikle vatandaşlığı daha dışlayıcı bir aidiyet anlayışıyla ele alması ve geri göçü siyasi programının temel unsurlarından biri haline getirmesi, Futuro Nazionale’i popülist radikal sağın sınırlarını zorlayan bir aktöre dönüştürmektedir.

Esasen tüm bu özellikler ilk bakışta klasik aşırı sağ aktör ideolojisi olarak ele alınabilir. Ancak Futuro Nazionale’nin kurulduktan kısa süre sonra geniş bir seçmen tabanı tarafından desteklenmesi incelenmesi gereken bir paradoksu ortaya koymaktadır.

Futuro Nazionale, eylül başında yayımlanan SWG araştırmasında yüzde 7,5 ile Meloni’nin en güçlü koalisyon ortağı olan Forza Italia’yı geride bırakarak ülkenin dördüncü büyük siyasi gücü konumuna yükselmiştir. Bununla beraber Fratelli d’Italia yüzde 26,8 ile birinci parti konumunu korumaktadır.[vi]. Bu veri, Meloni’nin liderliği ve partisinin seçmen desteği devam ederken Vannacci’nin de kısa sürede önemli oy potansiyeline ulaşması, İtalyan sağında iki farklı siyasi aktörün aynı anda karşılık bulabildiğini göstermektedir. Dolayısıyla Meloni’nin zayıflamasının doğal sonucu olarak açıklanamayan Vannacci’nin yükselişini anlamak için seçmen desteğini nasıl sağladığına bakmak gerekmektedir.

Vannacci’nin seçmen karşılığı bulmasını ekonomi parametresini eklemekten sadece göç ve kimlik politikaları üzerinden ele almak eksik bir değerlendirme olabilir. Nitekim Meloni hükümeti siyasi istikrarı sağlama, kamu maliyesine ilişkin piyasa güvenini güçlendirme ve düzensiz göçü azaltma yönünde başarılı adımlar atsa da elde edilen başarılar İtalya’da uzun süredir devam eden ekonomik sorunlarını ortadan kaldırmamaktadır. 2026 yılının ilk çeyreğinde reel ücretler bir önceki yıla göre yüzde 1,3 oranında artsa da 2021 yılındaki seviyenin altında kalmaktadır. Üstelik enerji fiyatlarındaki artış enflasyonu yükseltirken reel ücretlerin 2026 yılında yüzde 0,9 oranında düşmesi beklenmektedir.[vii]. Bu ortamda Vannaci, göç, güvenlik ve ulusal kimlik söylemini sadece kültürel bir mesele olarak ele almamakta, ekonomik kayıplarla da ilişkilendirmektedir. Bilhassa yüksek enerji fiyatlarını ve ekonomik gerilemeyi Ukrayna Savaşı, Rusya’ya yönelik yaptırımlar ve mevcut dış politika tercihleriyle bağdaştırarak ekonomik memnuniyetsizliği daha geniş egemenlik ve ulusal çıkar söyleminin parçası haline getirmektedir.[viii]. Böylece Vannaci seçmene daha sert göç politikasıyla birlikte ekonomik kayıp, kültürel değişim ve siyasal güvensizliğin aynı sorunun farklı sonuçları olduğu yönünde bütüncül bir açıklama sunmaktadır. Bu açıklama, Meloni’nin güçlü olduğu dönemde Vannacci’nin Lega ve Fratelli d’Italia seçmenlerinin yanı sıra 2024 Avrupa seçimlerinde oy kullanmayan kesimlerden de destek almasını kolaylaştırmaktadır.

Söz konusu destek sayesinde Futuro Nazionale’nin sağ siyasette ikinci bir çekim merkezi oluşturmaya başlaması, Vannaci’yi Meloni’nin doğrudan alternatifi oluşturacak konuma henüz taşımamakla birlikte, partiye verilen desteğin kısa sürede yüzde 7’nin üzerine çıkması, yaklaşan seçimlerde merkez sağ açısından göz ardı edilemeyecek bir ağırlık oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Meloni açısından temel sorun Futuro Nazionale’nin 2027 seçimlerinde merkez sağ ittifakının dışında yarışması halinde sağ oyların bölünmesinin seçim sonuçlarını nasıl etkileyeceğidir. Merkez sağ ile merkez sol arasındaki rekabetin yakın seyrettiği seçimlerde Vannacci’nin ayrı bir siyasi aktör olarak yarışması, özellikle çoğunluk esasına göre milletvekili seçilen seçim çevrelerinde Meloni’nin ittifakına sandalye kaybettirebilir.

Diğer yandan Vannaci’yi ittifaka dahil etmek de Meloni açısından maliyet oluşturabilir. Vannacci’nin göç, Avrupa Birliği, Ukrayna ve Rusya konusunda savunduğu sert politikalar, merkez sağ ittifakın mevcut siyasi çizgisini değiştirebilir. Dolayısıyla Meloni bir taraftan Vannacci’nin ittifak dışında kalarak sağ oyları bölme ihtimalini, diğer taraftan olası ortaklığın siyasi dengeleri değiştirme riskini dikkate almak durumundadır. Bu ikilem Vannacci’ye sahip olduğu oy oranının ötesinde bir etki alanı açmakta ve Futuro Nazionale’yi merkez sağın seçim stratejisinde hesaba katılması gereken önemli bir aktöre dönüştürmektedir.

Vannacci’nin yükselişi, AB açısından da dikkate alınması gereken bir gelişmedir. Meloni, son dört yılda AB ile ilişkilerde kurumsal ve uluslararası yükümlülüklerle egemenlikçi söylemi denge içerisinde yürütebilmiştir. Vannacci ise bu uyumun sınırlarını doğrudan tartışmaya açmaktadır. AB yaklaşımı, Ukrayna’ya desteğin sonlandırılması, Rusya’yla ilişkilerin geliştirilmesi gibi söylemlerin artan bir seçmen desteğine dönüşmesi, Meloni’nin Vannacci ile ittifak kurmasa dahi seçmen tabanını korumak amacıyla AB politikalarında daha sert bir çizgiye yönelmesine sebep olabilir. Dolayısıyla önümüzdeki süreçte Brüksel açısından Meloni hükümetinin Avrupa politikasını içeriden baskılayabilecek büyüklükte kalıcı bir seçmen tabanı oluşturup oluşturmayaacağı önem taşımaktadır.

Bu durum Avrupa siyasi tartışmalarına da yeni bir boyut kazandırmaktadır. Vannacci’nin yükselişi, Avrupa’daki sağa yönelik geleneksel merkez partilerden radikal sağa doğru gerçekleşen tek yönlü bir seçmen hareketi olarak değerlendirmenin eksik bir analiz olduğunu göstermektedir. Nitekim İtalya örneği, radikal sağın iktidarda kurumsallaşmasının sağ siyasetteki radikalleşme dinamiklerini sona erdirmediğini; daha sert ve dışlayıcı taleplerin ayrı bir siyasi program etrafında güç kazanabildiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla Vannacci vakası, Avrupa aşırı sağını yükselişinin yeni aşamasına dair önemli bir olasılığı görünür kılmaktadır. İlk aşamada aşırı sağ partiler göç, ulusal kimlik, egemenlik, çokkültürlülük gibi konuları siyasal gündemin merkezine taşımış; ikinci aşamada bu partilerin bir bölümü seçim başarısı elde etmiştir. İtalya’da ortaya çıkan gelişme ise iktidarın getirdiği sınırlamaların radikal sağ içerisindeki yeni bir radikalleşmenin itici gücünü oluşturma ihtimalini görünür kılmaktadır.

Radikal sağ hükümetler politikalarını kurumsal ve uluslararası gereklilikler nedeniyle sınırlandırmak zorunda kaldıkça bu sınırları uzlaşma ya da yetersizlik olarak sunan aktörler daha sert talepleriyle seçmeni mobilize edebilmektedir. Böyle bir durumda iktidar sorumluluğuyla hareket eden radikal sağ ile bu sorumluluğun getirdiği sınırları reddeden daha radikal aktörler arasında rekabet başlayabilmektedir. Rekabetin sonucunda ise iktidara gelmek radikal sağın ılımlaşmasını sağlayan bir mekanizma olmaktan çıkıp, daha sert siyasi itirazların ortaya çıkmasını sağlayan zemine dönüşebilir. Dolayısıyla Vannacci liderliğinde Futuro Nazionale, Avrupa açısından sadece aşırı sağın yükselişi anlamına gelmemekte; aynı zamanda radikal sağın iktidarda sınırlandırılmasının yeni bir radikalleşme dalgasını besleyebilme riskini görünür kılmaktadır.

Sonuç olarak İtalya örneği, Avrupa’da aşırı sağın yükselişinin iktidara gelmekle tamamlanan doğrusal bir süreç olmadığını gösteren önemli bir veri sunmaktadır. Meloni’nin uzun süreli hükümeti, popülist radikal sağın seçim başarısını kalıcı bir iktidar deneyimine dönüştürebildiğini ortaya koyarken; Vannacci’nin kısa sürede yükselişi, iktidarın beraberinde getirdiği kurumsal, hukuki, ekonomik ve uluslararası sınırların sağ siyasette iktidarı eleştiren aktörler için yeni bir örgütlenme kaynağına dönüştüğünü göstermektedir. İtalya’da başlangıç aşamasında olan bu dinamiğin başka ülkelerde de görülmesi halinde, aşırı sağın kurumsallaşması radikalleşmenin yeni bir evresinin başlangıcına işaret edebilir ve bu durum Avrupa aşırı sağının yönünü belirleyen dinamiklerden birine dönüşebilir.

[i]. Bedirhan Demirel, “İtalya’da Meloni Hükümeti, Son 80 Yılın En Uzun Ömürlüsü Oldu”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/53804>, (Erişim Tarihi: 04.09.2026).

[ii]. Aynı yer.

[iii]. Fabien Gibault, “Giorgia Meloni: Three Years in Power, Between European Pragmatism and National Ambiguities”, The French Institute for International and Strategic Affairs (IRIS), <https://www.iris-france.org/en/giorgia-meloni-three-years-in-power-between-european-pragmatism-and-national-ambiguities/>, (Erişim Tarihi: 04.09.2026).

[iv]. “Far-Right General Upends Italian Politics”, Politico, <https://www.politico.eu/article/far-right-general-upends-italian-politics/>, (Erişim Tarihi: 04.09.2026).

[v]. Lisa Zanotti, “Futuro Nazionale Is Redefining What It Means to be Italian”, The London School of Economics and Political Science, <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2026/09/07/futuro-nazionale-italian-citizenship-identity/>, (Erişim Tarihi: 07.09.2026).

[vi]. Angelo Amante, “Italy’s New Far-Right Party Becomes Fourth Most Popular In Polls”, Reuters, <https://www.reuters.com/world/italys-new-far-right-party-becomes-fourth-most-popular-polls-2026-09-01/>, (Erişim Tarihi: 07.09.2026).

[vii]. “OECD Employment Outlook 2026: Italy”, OECD, https://www.oecd.org/en/publications/oecd-employment-outlook-2026_9c4f5c3e-en/italy_ddc2139a-en.html, (Erişim Tarihi: 04.09.2026).

[viii]. “Russia’s ‘Trojan Horse’ in Italy Tests Giorgia Meloni”, Financial Times, <https://www.ft.com/content/1188b86e-b279-4cc7-a890-b4e2ce02cdc2?syn-25a6b1a6=1>, (Erişim Tarihi: 07.09.2026).

BASINDA ANKASAM

2 Eylül 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol dunyo.info'da: Güvenilir ortakların geniş yelpazesine sahip güçlü Özbekistan herkesin yararınadır!
- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol Dunyo'da Hindistan Başbakanı Narendra Modi'nin 29-30 Ağustos tarihlerinde Özbekistan'a gerçekleştirdiği devlet ziyaretinin sonuçlarını değerlendirmiştir.

3 Eylül 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol Dunya'da: Özbekistan'ın Açık ve Pragmatik Politikası, Uluslararası Arenadaki Konumunu Güçlendirmektedir.
- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'nda!
- ANKASAM Asya & Pasifik Uzmanı Zeynep Çağla Erin Tercüman'da: Çin, Şanghay İşbirliği Örgütü ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin sağladığı jeo-ekonomik entegrasyonla, Batı hegemonyasına karşı Asya merkezli yeni bir küresel güç mimarisi inşa ediyor.

7 Eylül 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'nda!

10 Eylül 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'nda!
- ANKASAM Uluslararası İlişkiler Uzmanı Göktuğ Çalışkan Ulusal Kanal'da!

17 Eylül 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'nda!

20 Eylül 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'nda!

23 Eylül 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol Ulusal Kanal'da

24 Eylül 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'nda!

26 Eylül 2026

- ANKASAM Başkanı Profesör Doktor Mehmet Seyfettin Erol Milliyet.com.tr’de: Netanyahu’nun siyasi varlığı uluslararası toplum nezdinde tam bir diplomatik izolasyona mahkûm edilmiştir..

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır.

Uluslararası hakemli, açık erişimli ve tamamen ücretsiz olan dergimiz, 12 indeks tarafından taranmaktadır. Bunlar; Index Copernicus, CEEOL, ASOS Index, Cite Factor, DRJI, Google Akademik, Ideal Online, Infobase, JIFACTOR, Journal Factor, Research Bible ve Sindex olarak sıralanabilir.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ CİLT X , SAYI I

**Ankara Kriz ve Siyaset
Araştırmaları Merkezi
(ANKASAM) bünyesinde faaliyet
gösteren ve uluslararası
hakemli dergi olan Bölgesel
Araştırmalar Dergisi'nin son
sayısı yayımlanmıştır.
Endekslendiğimiz 12
uluslararası veri tabanı
şunlardır; Index Copernicus,
CEEOL, ASOS Index, Cite Factor,
DRJI, Google Akademik,
Infobase, İdeal Online,
JIFACTOR, Journal Factor,
Research Bible ve Sindex.**

ANKASAM BÖLGESEL ARASTIRMALAR DERGISİ CİLT X , SAYI I